Контрольный экземпляр

ВАЙ ВАХАРА КЕРТТЕРА ЗАКОН

Массе а мехкий пролетараш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера дезз ● ШОАТТА, 6 ОКТЯБРЬ, 1984 ШУ. ● № 120 (8998). Мах 3 кеп.

НИКЪ ХЬЕХА КЪУЛБА

Х. БОКОВ,
НГІАССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель

Сийлахь-боккхача советски мехка дукха юбилейни лоархІамеи диташ да. Царна юкъе а ший къаьстта моттиг дІалоац СССР Конституце Дено. Керттера Закон тІаийца ди торжественни хьалдеделга массазара гІулакх а хиина дІаэттад. ХІаьта хІана из цІей белгалдоаних 7 октябре—ворхІ шу хьалха цу дийнахьа СССР Лакхехьарча Совето, советски халкъа лоІами цо тІадиллари кхоачаш а деш, дерригаш дІалаьрхІача диълагІа дола Советски Социалистически Республикай Союза Конституци тІаийцар.

Советски Конституци хьахилар дувзадеина дар Сийлахь-йоккха Октябрьски социалистически революци котъяллараца. Из оттадир В. И. Ленина ше дакъа а доацаш, хІаьта тІаийцар Советий Ерригроссийски пхелагІча съездо, 1918 шера 10 июле. Ший чулоацамга диллача из общество революционни хувцамаш дечеи социализм хьалъе долалучеи хан-юкъа белгалонаша дІа ма дехкара а дар.

Къонача советски пачхьалкхен вахаре из Іалаьмате бокхха лоархІам болаш хІама дар, хІана аьлча, пачхаьа Россе цхьаикха конституци долаш дацар. Деррига тийша дар пачхаьа лоІамахи цо аьинача дешахи.

Пролетарски интернационализма, капиталистически лоалахи социальни а къаман а Іазапахи мукъа а даьина, лоарзагІдаргдоацаш, Коммунистически парте цунгалца, социализми коммунизми хьалъе эттача цхьатарра бокъонаш йолча халкъий вежаралле доттагІаллеи ленински идей бокъонца йола котало лархІа йоагІа 1922 шера Советски Социалистически Республикай Союз хьаьрах. Адамаш исторе эгара хьалха хьайир цаІ йолеи дукхача къамех латтеи демократически пачхаьалкхе. Уж карагІдаьиараш дІачІоагІдир 1924 шера тІаийцача Конституце.

1936 шерага кхоачаш мехка социально-экономически общественно-политически вахаре овлангира деш хувцамаш хилар: эксплуататорски классаш цар доалахьеи дІаьиккхаьр, социализма лардаш хьалъьяр. Цу дерригне дІаццийхар кховлагІа СССР Конституци хьвделга. 1936 шера 5 декабре Советий VIII чрезвычайни съездо тІаийца из даьхар шоалгІа шера.

Цу юкъа йовворгІоацаш хувцаслар мехка экономика, Іалаьмате чІоагІа дегІабера халкъа боахам, наха бахера, цар къахьегам а быт а дикагІа вІаштІехьъяккхара, дукхагІа дешараи культура гаьзех кхерии е, вешта аьлча, массе оагІорахьара дегІабаьхка хилийтара эша хьалаш хьадир. Цунца цхьаьа чІоагІъелар болкхой класса, колхоии ахархой, халкъа интеллигенце союз, советски общества морально-политически цхьоагІо хьахилар.

Демократически хьисап долча советски общественни строяна карагІдаьина эгара лоархІамегІа дар да, къамаш вІашин цхьатарра бокъонаш йолаш хулга, юридически Іалыидаь ца Іеш, практически бокъонца вахаре чакхдаьккха хилар. «Эрсех доацача кхыча къамашта, — яьхад В. И. Ленина, — оаха еннай шоай республикаш е автономия областаш». Масседолчун тІехьа, цу даькъе пачхаьалкхал хьалъеча а, цхьатарра бокъонаш йолаш хиларце гуш хиннад В. И. Ленина халкъашта юкъера цатешаи дІабаккхарь эгара хьалхо диnза дергдоацар.

1982 шера вай республика къахьегамхоша торжественно дездир шоай автономи хьаьь 60 шу дизар. Хьалха, пачхаьа Россе тІехьайнса инст хиннача Нохч-ГІалгІайчение, кхыча автономешта санна, ший пачхаьалкхал хьае, ший Конституци тІаэца, Лакхехьара Совет,

правительство хьае таро елар. Нохч-ГІалгІай АССР хьалхара Конституци тІаийцар 1937 шера. Из документ боккхача лоархІаме хилар нохчийи гІалгІайи халкъий пачхаьалкхал дегІайоалара.

1936 шерагара депа 1977 шерага кхаччалца йолча юкъа дунен халкъашта юкъерча хьалага, дунен деррига социально-политически сибатага диллача доккхий хувцамаш хилар. Советски пачхьалкхен сийи влияниъ боараи бовццаш лакхъелар. Вай мехка чурчен арахьарчен политически вахаре хиннача цу эргалонаша дІадийхар из деррига мехка Кертерча Закона тІа дІачІоагІделга. ССР Союза кердача Конституце тІа йисей 1936 шерарчар тІара дукхагІйола принципиальни положенеш, хІана аьлча уж тахан а вай общественни пачхьалкхени строе чулоацамга хьежна йоландаь. Цунна цхьана цунна юкъелхай хІанзарча эпоха дІадехараш чулоацаш йола положенеш а. 1977 шерарча Конституце тІа дІачІоагІдаьд коммунизмагахьа тІа боахача вай мехка карагІдаьина исторически лоархІамегІдар — СССР-е дегІаена социалистически общество хьаяр.

Бакъда, кердача Конституце тІа карагІдаьинар дІачІоагІдаь Іаи, цо хьоттаьй программин положенеш а, социалистически демократи эргаиккха тоаяра керттера лостамаш а, хІанзарча хаи-юкъа халкъа юкъарча пачхаьалкхен чурчен дувен хьалкъашта юкъерчен вахара дерригача доаньой даькъе хьалхашка латта хьадде дакхареш а белгадаьхад.

Хано гешавеш хьагойт вай мехка керда Керттера Закон вахаре чІоагІа ший моттиг хьалаьца дІаэттала. Цун хІара статья, положене пачхаьалкхен органаша, гІулакхерча наха, деррига граждинаша хІара дешна беча балха практикане юкъехухьаш йолга. Из кхы а шерагІеи къаьггагІеи гуш да советски наьха хьаддача къахьегама гІулакхашка хьежача, социалистически демократи дІахо дегІакхуаларцеи кІоаргъяларцеи, пачхаьалкхени общественни гІулакхашта доал деча тІа-тІа дукхагІа а хьинарегІа а къахьегамхой юкъенхуваларца.

Кердача Конституце положенеш кхоачашъяро хьалаш хьадаьд деррига пачхаьалкхен, боахама гІулакхеш, Іаьдала, доал дара органий, эгара хьалха халкъа депутатий СоветІий ярий болх дикка тоабара.

Вай политически система кхыполча звеньяй, цу даькъе профсоюзаш комсомоли санна йолча массови организацей а хьинар айденнад. Из дика холуш да миллионаш болча къахьегамхоша экономикана доал деча, пачхаьалкхен аппарата балха тІахьожам лоаттабеча, тІа-тІа доккхагІа а хулаш, юкъехьоча даькъага хьежача а. ХІанз аххха мехка Советашка болх беш ва 2,3 миллион депутат.

Вахара цу эрригача оагІонашка хиина органонаш дика гуш я вай Нохч-ГІалгІай АССР хьаэце а. Республика Советашка херкав 10 эзар гаргга депутат. 100 эзар совгІа саг шоашта болча пайдане духьа доацаш болх беш ба бахачи наьха шоай лоІамерча тайп-тайпарча общественни организацешка, 35 эзар гаргга саг херкав халкъа тІахьожама органашка, болхлоехи специалистехи духхьа дукхагІбараш хьинаре дакъа лоацаш ба массаза болх беча производственни совещанешка, иштта кх. дІ.

СССР Керттерча Закона статьяш ларде а ехка, союзни автономни республикаша отта а даь, тІаийцад шоай Конституцеш. Нохч-ГІалгІай АССР кер-

(Йистедоалар 2-ча оагІо тІа).

КПСС ЦК ПОЛИТБЮРО

КПСС ЦК Политбюро аргІанарча заседаре дийцад Финлянде премьер - министра Калеви Соргас Советски Союзе яьча официальни визита, цунца КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председателе К. У. Черненкос яьча беседа, КПСС ЦК Политбюро члена, СССР Министрий Совета Председатела Н. А. Тихонова яьча переговорий итогех дола дош. ЧІоагІа тоам а хулаш белгалдаьккхад, беседа а переговораш а йолча хана вІашин загІбоалаш дийцар советско - финляндски контакташта традици а хиина дІаэтта ма хиллара, доттагІлеи, вІашин тешаш хилара, кхеташ хилара хьалашка чакх а яьнай, СССР-аи Финляндеиеи юкъера дикача лоалахоша санна вІашин гІойле йолча тайпара цхьана гІулакхаш леладара шина а мехка халкъий. массане юкъарча машара а кхерамаш а хьаштаьна хьежжа дІахо дегІадоаладара новкъостал деш а хургда, аьнна. Визит йолча хана кулгаш яздаь СССР-аи Финляндеиеи юкъерча 1986 — 1990 шерашта йолча товарооборотахи платежехи йола соглашени — советско - финляндски цхьана леладу гІулакхаш голаме дегІадоагІаш хилар хьехьокхаш хІама а да.

Политбюро заседане цІаьнка а белгалдаьккхад, доттагІалах, цхьана гІулакхаш леладарах, вІашин новкъостал дарах долча Договора ларда тІа латта СССР-аи Финляндеиеи юкъера дикача лоалахой гІулакхаш массе оагІорахьара чІоагІдари дегІадоаладари дІахо йодача хана а Советски Союза арахьарча политикера лоархІаме достам болаш дусаргда, аьнна.

Политбюрос бийца а бийцаб, мога а баьб ООН Генеральни Ассамблей 39-ча сессерча СССР делегаце балхах Политбюро члена, СССР Министрий Совета Председатела хьалхарча заместитела, СССР кхыча мехкашцарча гІулакхий министра А. А. Громыкос баь хоам. Белгалдаьккхад, Советски Союза хьинаре а конструктивни а позици дунен халкъашта юкъера хьал тоадара, герзаш Іоаделга соцадара, эгара хьалха ядерни дараш а лолаш, пачхаьалкхенашта юкъера тешам чІоагІбара а цхьана леладу гІулакхаш дегІадоаладара а принципиальни лоархІам болаш дола дешаш эгара хьалха сессе теркама юкъмоттиге лоаттадайтара новкъостал деш хилар.

Шерра хьаллаьцай ООН-с оттаяь космически арена милитаризаци елга дІадаккхаран духхьал сага гІулакха цунах пайда эцаран, хІаьта иштта шоай кхел шоашка къоастийтара йола халкъий бокъо лораяра, пачхаьалкхен терроризма политикина духьала йола керда йоккхий советска инициативаш.

Заседане белгалбаьккхаб ООН Генеральни Ассамблей сессеца дувзаденна США волча хана цхьача мехкий пачхаьалкхений деятелаща вІашагІкхетарашта долаш А. А. Громыкос баь бокъза болх.

Советски Союз цІенхаштта, корта болаш американски оагІонца диалот е кийча хилар дІахьокхаш хІама хилар США президентаца Р. Рейганца, цхьача американски вокалаща даь къамаьлаш. Белгалдаккхаза далац, йоккхача планагІа советско-американски гІулакхий керттерчна дешаех, цунца дувзаденна дунен тІарча гІулакхий хьолах а вІашин дага боалаш даьча къамаьло шоай политика никъ реалами машар безарен оагІорахьа состабеш вІаштІехьбаккха американски оагІув бокъонца лаьрхІа хилара тешал деш дола хІама хьа па хьекхалга. Американски оагІоно яь СССР-ца конструктивнегІа гІулакхаш леладара пайдане хилийтара юкъара характер йола заявленеш ховдам болаш долча гІулакхашца тІачІоагІъеш.

Массане юкъарча кхерамаш хьашташа, деррига халкъий хьашташа чІоагІа дІадех дуней тІара кхохкам кхерамеболча оагІорахьа чІоагІбарга, дунеп халкъашта юкъера гІулакхаш толхадарга кхоачадьча США администраце хІанзара никъ хувца безаш хилар. Советски Союз тешаш я ниийсхон, вІашин лоархІаш хилара, цаІ шоллагІчун чурча гІулакхашта юкъе ца гІертара принципаш тІа советско - американски гІулакхаш тоадалар, шеко яц, цинна мехка даргъашта пайлана хургхиларах, барчача дунен тІарча хьала дикагІча оагІорахьара воздействи ергхиларах. Цу тайпара хила США правительство кийча хилар масе а хана советски оагІонгахьара доагІача тайпара хьаллоацарга.

ЦК Политбюрос дийцад керттера машиниикъ ханал хьалхе билла балара а Байкала - Амурски машиньаькъа магистрале гІолла балха лаьрхІа поездаш йолаялийтара а хьаькъсхьара дош.

Заседане белгалдаьккхад керттера машиниикъ билла баиккхари БАМ-а дІоахкала балха лаьрхІа поездаш лела йолаялийтари бокхха политически а халкъбоахама а лоархІам болаш хІама хилар.

10 шера магистрала трассе кхоачашдаьд Іалаьмате боиххача боарамера гІишлон - монтажни балхаш. Лаьтта дІа-юха даьккхад 570 миллион кубометр совгІа, хьалдаьд 4200 гаргга гІийа кхыйола искусственни сооружения. 3 эзар километр совгІа керттера а станциони а машиникъ биллаб. Хьалъеш латт керда городаш хоза тоаяь поселкаш. Эксплуатаце дІаденнад 570 эзар совгІа квадратни метр дола цахи чуІе капитальни ЦІенойи деррига а лаьрхІача 400 миллион сом совгІа мах бола дукхха кхыйола социально - бытови объекташ. Цунца цхьана заседане белгалдаьккхад магистраль билла баиккхара дІахо а балхаш сихде депаш хилар. Цу деша хьакъехьа боагІІаш бола соцам баьб.

ЦК Политбюрос йийца а йийца моталья СССР Министрий Совето кийчъяь 1984 — 1985 шерашца бахача нахага йолха лаьрхІа йола художественни произведенеш иаданеш. художникий Союза (СССР художественни фонда) инзаща дукхагІа хьаярен маьхальхареи, хІаьта иштта тайп-тайпара художественни балхаш дара дола къахьегамхой заказаш кхоачашдара, бахача наха деш дола гІулакхаш дикка шердара а хьакъехьара предложенеш.

ЦК Политбюро заседане дийцад иштта Советски Союза чурчен арахьарчен политика дукхха кхыдола дешаш а.

Новкъоста В. В. Гришина совгІат дІадалар

КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела К. У. Черненкос 4 октябре Кремле Ленина ордени «Серп и Молот» яха Социалистически Къахьегама Турпала шоллагІа Дошо медали дІаелар КПСС ЦК Политбюро члена, КПСС МГК хьалхарча секретара В. В. Гришина.

СовгІат дІалуча хана къамаьл дир нов. К. У. Черненкос.

НОВКЪОСТА К. У. ЧЕРНЕНКОЙ КЪАМАЬЛ

Веза Виктор Васильевич! ЧІоагІа тоам хул сона тахан Хьона, Даьхен эгара дезагІа дола совгІат — Ленина ордени «Серп и Молот» яха шоллагІа Дошо медали дІаяуш.

Цу совгІатаща белгалдаьхад Коммунистически партеиеи Советски пачхаьалкхени хьалхашка Хьона карагІдаьина доккхий хІамаш ЦК Политбюро член а КПСС Московски городской комитета хьалхара секретарь а волаш Іа даь гІулакхаш.

ХІанз 46 шу даьинад вай ленински парте член Хьо вола. Ма дарра аьлча, цу дерригача шерашка бехктохкамеча партиейи, пачхаьалкхен, общественни балха тІа хиниаь Хьо.

Хьо хиинав машиниаькъа уале партийни комитета секретарь, парте Серпуховски горкома хьалхара секретарь, КПСС Московски обкома секретарь, ВЦСПС председатель.

17 шу совгІа ха я Хьо столични партийни организаце — йоккхагІъярехи деная дарехи цаІ йолча КПСС отряда керте латта.

Вай массане а дика кхета цу вай пачхаьалкхен столица партийни комитета хьалхарча секретара беламаш тІа мел боккха бехктохкам буж. Москва массаза а массане а бІарг тІалатташ ма бий.

Цулухьа тахан хоза а хеташ белгалдоаккх аз, цу доккхачеи бехктохкамечеи гІулакха тІа волаш Хьа политически организаторсини кхетам, доккхийи чоалханеи дехкараш кхоачашдара наькха легаш уравнтаден оаргагІбахеи ховлга ше ма дарра хьаделладенна хилар.

Москва массаза а беррига мехка дика масал доалаш хьаенай. гІулакх геттара дика, хьинар ца кхоаеш вІаштІехьдаккхара вай идеалаш котьяхар духьа творчески къахьегаро образецаш а гойташ.

Доккха да москвичаца мехка юкъарча гІулакха юкъе, цун экономикана, обороне низ чІоагІбара, Іилмеи культуреи дегІахувалара юкъе лоаца дакъа.

Къаьстта белгалдаккха безам бар са, КПСС XXVI съезда решенеш, цхьайттагІча пятилетка заданеш москвичаша толаме кхоачашъеш хилар. Цу доллача хІамаех доккха дакъа доалл городской партийни организаце, КПСС городской комитета, столица беррагача коммунистий.

Мукъаба сона, веза Виктор Васильевич, укхазарча беррига новкъостий цІегагІа Хьо — Коммунистически партеи Советски пачхаьалкхени воккха деятель — Даьхен дезача совгІатаца цІаькха а чІоагІеи дег тІарен даьнъале вуаца.

ЦІенача дег тІера лов тхона вай сийлахь-боккхача Даймехка гІулакха Хьо могаш маьрша, доккха ираз долаш вехар, Іа дІахо беркате гІулакхаш лелавар!

* * *

Цунна жоп луш къамаьл дир нов. В. В. Гришина.

(Йистедоалар 3-ча оагІо тІа).

Хоам бу КПСС обкома пресс-центро

Телефон 2-66-72

ТАХАН ХЬАЛХАПАТТАРАШТА ЮКЪЕ БА:

Шалински района «Джалка» совхоза механизатора МАГОМАДОВ Даниев Т-150 яхача тракторца, норма 7 гектар йолаш, 9 гектар латта аьхад. Компани йолаелча дена цо зябь аьхад 252 гектар, социалистически дикхараш кхоачашдаьд 112 процент.

ДОВЛЕТГИРЕЕВ Вахид Эдельбиевич — Надтеречни района «Гвардейский» совхоза, механизатор, дийнахьара норма 23 гектар йолаш, цо гурахьа дув япат дІадийнад 385 гектара тІа. Гурахьа культураш дІае болабелча дена цо дІадийнай 698 гектар, социалистически дехкареш кхоачашдаьд 111 процент.

ШУЛИНА Мария Андреевнеи ПУЗИНА Феодосия Степановнеи — Шелковской района «Червленский» колхоза болхлой. Норма 300 килограмм йолаш, цхьаи дийнахьа царех хІарене гулийр 693 килограмм. Хьунакъам чуэца болабелча дена царех хІаране гулъяьй 15348 килограмм, социалистически декхараш 2,4-зза дукхагІа кхоачашдаьд.

4 октябра хьатІакхоачаш республика районашка гурахьа юа культураш дІадийнай 113,1 эзар гектара тІа, из хул планах 81,6 процента соалха цу дента кхоачаш дІадийначул 10 процента дукхагІа. Кхашка болх беш хиннай хІамаш дІаюв 334 агрегат, цар цхьан дийнахьи бусн дІадийнай 3910 гектар.

Дийнахьи бусн задани эгара дукхагІа тІехкхоачашъяьй Ножай - Юртовски района боахамаша — 7,2 процент, Грозненски—4,3, Урус-Мартановски — 3,6 процент.

Эгара кІезигагІа лакхъенай дІадийна майда Шелковской — 0,7 процент, Ачхой-Мартановски, Наурски, Сунженски районашка — 1,6 процент.

Республике зябь аьхай 63,2 эзар гектара тІа, из хул планах 37,2 процент. Цхьан дийнахьа буса аьхай 552 гектар.

Эгара дукхагІа тІакхийттай аьха зябь Наурски района боахамашка — 1,4 процент. хІаьта Ачхой-Мартановски районе — 1,3 процент.

Веденски, Малгобекски, Назрановски, Советски, Шалински, Шелковской районий боахамашка тІехьарча кхаь дийнахьа кхаь буса лохъяьй зябь ахара темпаш.

Шекара свеклаш республике чуийцай 3683 гектара тІара, е эрригача майдах 39,8 процент.

Пачхаьалкхенга уж йохкара план кхоачашбьяй 37,3 процент.

Хьунакъам кхай тІара хьаарабоаиккхача хьалхале лелаю шера план 46 процент кхоачашъяьча Шалински района боахамаша.

Шекара свеклаш чуэцарен пачхаьалкхенна дІачулареи балхаш хІанз а лертгІа вІаштІехьдаьхадаш Урус-Мартановски, Назрановски, Гудермесски районашка.

ДІахо чуэцаш я республика кхашка хлата лаьрхІа хьажкІаш.

Чуийцай 10723 гектара тІара праш, из хул хьуакъам чуэцача майдах 31,4 процент. Республика хьашйцача хьуакъам соалхарчул 5,1 центнер дукхагІа ба.

Пачхаьалкхенга хьажкІаш йохкара план республике кхоачашъяьй 24,5 процент. Урус-Мартановски района боахамаша — 63, Грозненски — 56,5 процент.

Пачхаьалкхенга хьажкІаш йохкара гІулакх эсала лел Малгобекски, Наурски, Назрановски, Сунженски районий боахамашка.

ДІахо чуэцаш а пачхаьалкхенга дІачулуш а латт гевараш. Республике чуийцай 8649 гектар, е хьуакъам чуэцача майдах 70 процент, хьуакъам соалхарчул 1,2 центнер лакхагІа ба. Пачхаьалкхенга гевараш дохкара план кхоачашъяьй 31,2 процент. Во вІаштІехьбаькхаб уж чуэцара боах Надтеречни, Грозненски, Сунженски районашка.

Республике коартолаш чуийцай эрригача дІадийначо майдах 65 процент. Пачхаьалкхенга уж йохкара план кхоачашъяьй 75 процент.

Дика лел коартолаш хьалхареи пачхаьалкхена дІаяларен балхаш Назрановски района боахамашка, план 106 процент кхоачашъяьй [illegible].

Лоха я пачхаьалкхенна коартолаш дІаялара темпаш Сунженски района боахамашка.

Бенсаш республике кийчъяьй, планагІа лаьрхІача 100 эзар тонних 89 эзар тонн. Цхьан дийнахьа кийчъяьй 2,6 эзар тонн, царех Наурски района — 1315 тонн, Шелковской — 355 тонн.

Пачхаьалкхенга комсаш дІачуялара план кхоачашъяьй Надтеречни районе — 118,1 процент, Наурски — 113, Гудермесски—92,8 процент.

Халкъа тІахьожамхой совещани

Къахьегамхой коллективашца херка итт миллион саг за предприятешкарча, [illegible] хозайшкарча, организацешкарча, учреждененашкарча халкъа тІахьожама группашкеи посташкеи. Іилма-технически прогресс сихъяра, балха дикал лакхъяра, кхом бара, режим чІоагІъяра, кхоачамаш лохйча. къахьегамца, общественни доалахьенца социалистически никъ лезабергболаш советски наха кхетам дуча хьинаре дакъа а лоацаш, цар белгалара гІулакх ду парте XXVI съезда решенеш чакхъяхара, пятилетка планаш кхоачашъяра.

ТІахьожамхой гІулакхаш дІахо эргадаьха тоадара хетаьяр 5 октябре Москве хиина халкъа тІахьожамхой Ерригсоюзни совещани. Цига дакъа лоацаш хиннараш дийцар пачхаьалкхена къахьегамеи дисциплина чІоагІъяра, производствен гІулакхаш деча сферен организованности порядок тоаяра хьакъехьара КПСС ЦК февральски, апрельски (1984 ш.) Пленумий решенешкара хьадоагІа халкъа тІахьожама декхараш.

Гулбеннараша, ура а айтта, чІоагІа, дІаьхлаь тІоараш а детташ тІаийцар новкъостий К. У. Черненко, Г. А. Алиев, В. И. Воротников, М. С. Горбачев, В. В. Гришин, А. А. Громыко, М. С. Соломенцев, Н. А. Тихонов, П. Н. Демичев, В. И. Долгих, В. М. Чебриков, М. В. Зимянин, И. В. Капитонов, Е. К. Лигачев, Н. И. Рыжков.

Къамаьл де дош лу КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела К. У. Черненкона. Новкъоста К. У. Черненко къамаьлага чІоагІа уйла тІаяхийта ладийгІар, дІаьхдаь деттача тІоараша цхьа санна дукхаза а юкъагІдаьхар из.

СССР халкъа тІахьожама комитета председатела А. М. Школьникова доклада тІа, совещане дакъа лоацараша даьча къамаьлашка белгалдоахар, социалистически демократе лоархІамеча формех цаІ йолаш бола халкъа тІахьожам чІоагІбара уих тІехьарча шерашка доккхий гІулакхаш чакхдаьха хилар.

ХІанзарча хьалашка, белгалдоахар ораторашa, халкъа тІахьожама эрригача системана лоархІамегІара пачхаьалкхен гІулакх да халкъа къахьегама беркатах, халкъа хІара кепигах, лоаладаьча металла, кхедаьча ялата хІара килограммах массе жетте, дас санна, общественна тар ма лу дукхагІа гІойле хургйолча тайпара пайда эцара йоакхо елга. ХІамаш миччa тайпара йоаль а зехьа йоаяра тешшаме чІоагІа духьале оттаянза яргъяц.

Совещане дакъа лаьцараша хьахайкадир, халкъа тІахьожам коммунизм хьалъяра декхараш кхоачашдар духьа лоаттабеча къовсаме дІахо а партеи пачхаьалкхени тешаме гІонча хургболгах шоаш дог тийша хилар.

(ТАСС).

СОВЕТСКИ ДЕМОКРАТЕ ЦIЕЙ

НИКЪ ХЬЕХА КЪУЛБА

(Йистедоалар. Долалур 1-ча оагIо тIа).

да Керттера Закон тIанийцад 1978 шера 26 мае ялхазлагIа хержача республика Лаккхерча Совета аргIанара йоацача бархIлагIча сессе.

1977 шерарча СССР Конституце тIа дикка моттиг дIалоац советски граждаиий бокъонашен паргIатонашен. Цул хьалха хиннарашка йолчул цу проблемашта хетаь разделаши статьяши кхы а шеръяъ тIатехан я.

Цунца цхьана белгалдаьккха доагIа, СССР Конституце тIа бокъонаши паргIатонаши хьаькхайкаяьи ца Iеш, дегIаенача социалистически общества еррыгача экономически, политически, идеологически, юридически гIулакхий системаца уж бокъонца Iалашъергхиларах гаранти а луш йолга. Ма дарра аьлча, цар ду советски саго къахьегара, дешара, социальни Iалашо яра, салаIара, ниттa кхыйола бокъонаш.

СССР Конституце вай мехка къона тIехье хьалкхерица, цар балха, вахара гIулакхаш юкъаенна дукха оагIонаш чулоац. Дерригa толашагIа мел дар — бераштеи кагирхоштеи! В. И. Ленина дIайолаяь из традици тахан тоаенача социализма хьалашка а керда низ чубоассабаь дегIаккхувлаш я. Къонача ноахален йоакхо елга паччахьалкхен гIулакх а хиина дIаэттад вай мехка. Цох лаьца дувц 66 йолча статьи тIа: «СССР гражданаш декхарийла ба шоай бераш кхедара йоакхо е, общественa пайдане къахьегара уж кийчбе, социалистически общества тешшаме членаш хургболаш хьалкхобе».

Цох лаьца дIаьнха а хьалхадаьккхад КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лаккхерча Совета Президиума Председатела новкъоста К. У. Черненкос СССР ядархой Союза правлене юбилейни пленуме ше къамаьл деш.

СССР-о шийи арахьарча политика ленински принципаш дIачIоагIъяьй мехка Кертторча Закона тIа. Советски халкъа, лаьттан тIарча дерригача прогрессивни низашта дика гуш да КПСС а Советски правительства а социалистически содружества мехкашца цхьана, мел чIоагIа къовсам лоаттабу дунен хала къашта юкъе латта кхохиам кIаьдбар, термоядерни тIом ца хьайтар духьа. Цу хьакъехьа дукхадар карагIдаьнад. ХIаьта а дунен тIа хIанз а долаш да цу даькъе аьттув балар ловш доаца низаш, агтара хьалха США а йолаш. Цар шоай низ дIа мел кховчар ду ийскон тIехье дунен халкъий барт вIашагIа ца кхетийта гIерташ, социализма мехкашта духьала крестови поход дIайолаяьй. Машар беза политика чакхйоаха вай парти а паччахьалкхе а цу хьалашна шийи обороннни низ кийа боагIача бовраме ца лоаттабича ялац.

Вай общество ийсача наькъагIа дегIаухилтах вIалла дувцилга а яц, цудухьа гражданашa шоай бокъонех пайда ийбеш санна, чIоагIа хьаштдолаш шоай декхараш а советски законаш а кхоачашде деза. Тахан хьалхарча моттиге увттаду паччахьалкхении къахьегамеи дисциплинах дола доаш. Коллективашка къовсам лоаттабу хIара къахьегамхочунга шийи балха задани кхоачашъяйтара, зехьа ха йоаеча, брак еча, шоай декхарех лоархIа ца бераш болча моттигашка порядок хилийтара. Из В. И. Ленина ма аллара, «боахам хьабечар керттера хIама да».

Вай парте цIевхаштта дIадехаш да саго ше вIаьхий хилар духьа паччахьалкхен, общественни рузкъен тIаккхувдарца а шийи балха гIулакхах пайда ийбарца а тIагIертта къовсам лоаттабелга. Закон кхоачашделга вайцига массанена цхьатарра декхар деь тIадиллад, хIаьта из доагIаш хилча цул низа-Iоткъама кIал по оттавеш хита йиш яц цхьаккха саг. КПСС ЦК июньски (1983 ш.) Пленума соцам тIа еррига партийни организацеш, хIара коммунист декхарийла ву общественa духьаларча гIулакхашца къовсам лоаттабеча хана къахьегамхой хьинарах, закона низах ког-гIортола е, шийи хьашташ бакъахьарча тайпара кховчашдеш, саг шийи сий лакха лоаттадергдолаш хилийтара тIехьа тIагIертта болх бе.

Социалистически демократи хаддаза аргаоелаш тоалуш я. Социально-экономически, культурни даькъе дегIаахара белгалдаь декхараш кхоачашдаргa хьехжа. кхы йIаькагIа хургья советски халкъа Iаьдалаь таронаш, шерагIа хургья гражданий бокъонаши паргIатонаши, хаддаза айлуш хургда къахьегамхой вахара хьалаш. ХIаьта из да а е да СССР Конституци дегIаухаш практике кхоачашдеш долга.

Мехка нерда Кертера Закон тIанийпача хана денз ворхI шу дузача ден Нохч-ГIалгIай АССР къахьегамхой, берригa советски нах а санна, накъабаькхаб парте XXVI съезда, цул тIехьагIарча КПСС ЦК Пленумий решенеша Iалаьмате чIоагIа къахьегамеи политически хьинар айдаьча, 1984 шера а еррыгача пятилетка а оазанеш хачал хьалха кхоачашъяра дерригача халкъо шерра къовсам боаржабаьча хьале. ХIаьта моллагIча доккхачча цIейна санна хIанзарчун а хетадаь къахьегама совгIаташ кийчдаьд цар. Республикера бIаьш бригадаш, участкаш, цехаш, заводаш бола хьалхалаттараш хIанале шоай планехи декхарехи лоархIабаьб. Из бахьан долаш Нохч-ГIалгIайчен промышленностo 24 сентябре кхоачашъяьй продукци йоккхара ийс бетта оазанеш. Юрта боахама къахьегамхоша дика чакхдоакхаш латт шу.

БIАЬ ЦЕНТНЕР!

Геттара бехктонхаме хо эттай «40 лет Октября» яхача совхоза кхаш леладерашта хьалхашка. Чуйнна чуэцаш латт укхаза щекара свеклаш коартолаш. Баькъда, совхоза районни агропромышленни объединене кулгалхой ух деноцкa, беррига хIанo бац вына, гулбеннаб совхоза цIа хеза волча хьажкIаш леладеча Кодзоев Бахьаудина кхай тIа.

200 гектара тIа хистта лотт шиъ метр соагIа урагIъяха хьажкIаш. Тахан кхоалагIа ди да уж чуэца йолаль. Соахка гектаре тIара 71 центнер фуальяьха хьажкIаш чуйнцалр Кодзоев Бахьаудина, хIаьта укх шера по доаш денвад 100 центнер чуэцаргья, аьнна.

Шийи доаш кхоачашде Iемача Бахьаудина дика хьункъам кхебаьб. Чуйнача хьалхарча гектарех хIаране тIара яьнай 105—106 центнер фуальяьха хьажкIаш.

СУРТАШ ТIА: 1) механизаторaш М. Дзурабов, А. Котиев, С. Кодзоев хьожаш ба хьажкIаш ниттa хиннай; 2) Б. Кодзоев; 3) ХьажкIаш чуэцаш латт.

Р. АУШЕВА суртaш.

бокъо я:

ЧуIе цIенош хила

Советски наькха вахара хьалаш, кхы а дикагIа хилийтара чIоагIа йоакхо ю КПСС Централи Комитето, Советски паччахьалкхено. Советски наькха массе тайпа бокъонаш белгалъяь я Советски Конституце тIа. Из ниттa долгах тешал деш дола масал доаладе гаьна [illegible] везац. Хьаэцаргба вай дукхьал тха цIен дезал...

ХIанзачул тиъо шу хьалха ера со укх заводе. ХIанз эйса мастер йолаш болх беча сборочни цехе мугIарера болхло йолаш дIаболабир аз сай къахьегама никъ. Ала деза, дукхьал юкъера школе ийкхар мара цхьаккха тайпа са балха говзал ца хиннилга. Болх бешше а заочно дIийша йистелькхар аз индустриальни техникум.

Ер пхийтталагIа шу да мастер йолаш аз къахьега. Болх бе а деша а шерра бокъонаш сона а кхычарна а еннар Советски Конституци да. Къе, миска баьхача са дай ахархой хиналц из бокъо. Iалаьмате ираз долаш саг лоархI аз се. Цхьаккха хIама ца эшийташ са боккхача дезала йоакхо еш Советий Iаьдал да.

Со бархI бера нана я. Ма хетта хьалкхийнаб тха дезал. Дукха ха йоацпаш заводо тха дезала йоккха лостам бола квартира хьожаьй. ХIинзарча хано дIа ма декхара вахара хьалаш да цу квартире: газ, дIайхен оийлей хий, кхы мел эшар. Цу дерригача гIулакхаша цIаькха а тешал ду хььнала къа а хьегаш, коммунизм хьалъеча хьинаре дакъа лоацаш волча сагах мел доккхал ду, мел лакха сий ду цун Советий Iаьдало.

Тха дезала бIарча династги я ала мегаргда «Электроинструменте» къахьегаш. Тхона шоллагIа дола цIа хиина дIаэттай тха завод. Са цIенда Оздоев Iалаудин завода керттера технолог волаш болх беш ва, воI Мухьмад инструментальни цехе мастер ва, из заочно дешаш ва Калинински индустриальни техникума пхелагIча курсе, воI Тамара сборочни цехе электросверлилкаш вIашагIйоххача комсомольско-кагирхой бригаде болх беш я. Из КПСС член я. ХIаьта ше коммунист хиларах тарра, уллув къахьегача наха масал телаш хиларца белгала я. Тха шоллагIа вола воI заводской профессиональни училище дешаш ва. Цкъа шу дьаьначул тIехьагIа механически цехе токарь волаш дIаболабергба цо шийи къахьегама никъ. Са йоIе Фатима инженер-технолог я заводе. Беррига дезал къахьегам дукхабезаш, бокхагIа бариий сий деш, вахь-юхь долаш хьалкхийнаб.

ЗIамагIа дола бераш: Надия, ИсмаIел, Людмила, Вела дешархой ба. Эгтара зIамагIа йола Вола укх шера цхьоалагIча классе деша яхай. Из а безам болаш я ше йоккха хилча оаха болх беча заводе къахьега.

Мала варгва Советий Iаьдало вайна денначи доккхача ираз хам баь, малагIча тарзаца оазаргда цо деш дола дика, наькха вахар кхы а дикагIа, сийрдагIа хилийтара цо дер? Са дуккхача дезала нана хиларах тарра, Советски Конституце еннача бокъонах болх ца беш Iе бокъо яр са, сага санна са берий. Кхаа кхаьчача вай Iаьлело шийна дIатIа ийнад царга хьажар санна дола гIулакхаш. ГIаш волаш хилча пхи минута наха мара везац тха бераш деша дагIача школе. Ниттa юххе я берий беш, поликлиника, тикаш. Лоацца аьлча, кулга кIал да дерригa а. Цу тайпара юххе я завод а.

Мах тела ца безаш да вай мехка дешар, лорашка дарба дайтар, кхыдола сага эша гIулакхаш.

Капитала мехкашка санна дешарах, дарба дайтарах мах тела безаре фу дергдар? Дешанза, цхьаккха тайпа бокъонаш йоацаш хургбар са дезал.

ХIара шера ахар санна Iаьржача форда йисте салаIа ух тха цIев дезал. Заводерча профсоюзни комитето путевкаш тел цу гIулакха лаьрхIа. ХIаьта 70 процент шар мах шийна дIатIаоц предприяте.

Кхы фуд сага эшар? ХIама дац. Фуд вайтара вахаро, таханарча заман дIадехар? Из да хIаране ше болх беча, дешача моттиге дика болх бар, дика дешар. ХIаране шийи хььналча къахьегамца Даьхен рузкъа дебадар. Саг аьнни, шийха теллача цIера сий дар.

Ц. ОЗДОЕВА,
Назрановерча ГI. Ахриева цIерагIча «Электроинструмент» яхача завода мастер.

СУРТА ТIА: ОздоевгIар Iалаудийнен Цишиен дезал.

Р. АУШЕВА сурт.

гражданий

УнахцIено лорае

Цох хьогаш хьаьдахкад дунен тIара къамаш дуккхача бIаьшеренашка. Ше хьахиннача оттара хьалдарна деношка деве шийи кхувшийоагIача тIехьея йоакхо е доладелар къона советски Iаьдал. Дай-ноаной доацаш дисача берашта — беспризорнинашта лаьрхIа массанахьа а хьаделла доладир берий цIенош, хIаьта мехка къоначa гражданашта лаьрхIа хьаелл массе меттa берий яслеши бешашаши.

Шийи хенага диллача сел дукха ха яц № 73 йола тха берий беш город Грозне хьадъяь. Укх шера 1-ча ноябре 24 шу дуз берашта лаьрхIа цо шийи неIараш эгтара хьалха хьайийлла. Йоакха юкъ яц из, баькъда, азараш грознецаш хьалкхебьб цул барттайнача коллективо. Хала дар юкхьанца. ХIара групппе 35 а цул тIех а бераш хужар, тоттa яр, берашта ловза а, занятеш е а, хIама даа а моттиг тоъапар. Ниттa бала хьийгар 5—6 шера.

Цул тIехьагIа «Грозэнерго» районни энергетически сета гIонца керттерча корпуса хьатIахеттар цхы цхьаькха. Цо аьттув балийтар 4 группа меттел, алх группа вIашагI йолха. ХIанз берашта хийца моттиг я ловза, занятеш чакхъяха. Бераш дийшададе спальня сийрда, цIена, безаме я.

Тха беша хьалкхуеш дараш энергетикий бераш да. Цар даьца - ноанoца вахтагIа болх бу, цудухьа 12 сахьата болх бе лаьрхIа я тха берий беш. Тхоай хур ду оаха уж унахцIена, цхьаккха хIама ца эшийташ хьалкеда ра. Варттайна, берашца болх бе хоаш, цар хьашташ доваш ба тха воспитателаш. ХIара IуйрийIа берашца чакхйоах физически культура упражненеш, дийнахьа — тайп-тайпара мероприятеш. Шелъяллалца дерригa довзараш ара цIенача фега чакхдсах.

Цудухьа унахцIена, кадай да тха бераш.

ХIаьта укхазара шоаш школе дахача а, каст-каста ух уж тхо долча хьоашалгIа. Каст-каста боагIа тхо долча № 41 йолча школе 7-ча класса дешархо Иванов Андрей, дешара отличник № 22 йолча школе дешаваагIа Свинцов Сергей, дуккха кхыбараш.

Укх шера денз дукхагIа тел оаха тхоай берашта дулхах а чкъарех а дайн даа хIама. Даарий калорийность айеш кхыйола продукташ а тел тхона. Из дерригa а Конституце дIа ма деххара вай къоначa тIехьенна еш йола йоакхо я.

Береш Даьхенна мутIахьа долаш, из дукхаезаш хьалкхетара дукха болх бу коллективо. ХIара шера Котлон цIей деадеча хала тхоайцига хьоашалгIа хьех оаха тIемел къахьегамеи ветеранаш. Каст-каста береш долча хьошалгIа ух хIанз пенсе бола Сийлахь-боккхача Даймехкa тIема ветеранаш Н. Комаров, К. Дьяченко, кхыбараш.

Тха берий беша хьалкхийнарех дукккхабараш шоаш а хиннаб воспитателаш. Царех ба Луновенко Галина, Есипенко Алла, Федорова Люся, Котова Ирина. Масала, Котова Ирина 1970 шера укхвзара школе деша а яха, укх шера педагогически училище яьккхачул тIехьагIа хIанз тхо долча болх бе еннай.

Дика нах кхийнаб тха беша кхача берех. Геттара доккхал а деш цхьабарий цIераш яха ловргдер сона. Лораш а хиина болх беш ба Руслани Жаветтеи БимурзаевгIар, цирка артист ва Казаков Вячеслав, космически геодезе специалист хиннав Свердлик Сергей.

Л. ЩЕДРИНА,
№ 73 йолча берий беша [illegible]

Союза

СалаIа

Пхи шу дьаннад аз «Грознефтеоргсинтез» объединенена чуйоагIача СССР 50 шу дизара цIерагIча химически заводе болх бу. Сона цхьана укхаза къахьегаш я са фусамнанa а. Барттайна, дика коллектив я тха яр. Безаш дог лазаш хьабу тхоай болх.

Тха болхлошта лаьрхIа Грозненски водохранилище юххе, Черноречески хьуна гаьна йоацаш заводо хьаьй хоза санаторий-профилакторий. Укхаза да наха салаIа а дарба де а мел эша хьалаш. Цо болх бу бIарчча шера. Цига я тайп-тайпара дарба ду кабинеташ: физико-терапевтически процедураш, тIехкашта долча лазарашта дарба деш доаш, ваннаш, массаж ю кабинеташ. Болхлошта хьаьй йоккха хоза столови. Цига тхона ийчбу тайп-тайпара диетически кхача. Укх профилакторе дукхаза салаIа таро хиннай са а са дезала а. Путевка 24 дийнахьа лу. Цунах бала беза мах пеццаллал кIезига ба — 15 сом. Ниттa болхлой йоакхо еш кхы малагIа мохк ворабоагIарбa!

Цул совгIа, карарча шера вай мехка дикагIйолча санаторешка, пансионаташка салаIа а дарба де а 270 путевка еннай тха завода болхлошта.

Къахьегача кIира чакхдаьлча хIара саг къаьстта городе бахараш, безам бо[illegible] салаIа лелаштна вахa. Цу деша а боагIаш йола уйла яьй тха кулгалхоша. Махкеты яхача юрта гаьна йоацлаш, доаманшта юкъе хьаьй салоIа база.

Ниттa, отпускагIа шийи дезалца салаIа безам болчунна лаьрхIа Iаьржача форда йисте Лазаревское яхача юрта шийи низашца заводо хьаьй цхьаькха цхьа база я. Укхаза хIаоа дезале дIаьу чуваха къаьстта цIа, шийи кухне а йолаш. Вешта, даа хIама кийчдеш ха йоаь безам боацачар тарo я столови бaха. Цигача укх шера сай дезалца салоIаш хилар со а. ЧIоагIа дика я цигаI Цудухьа тIадоагIача шера а тхоай отпуск цигача чакхъяьккха лаьрхIад оаха.

Вай мехка исторически моттигаш довзол дехьара мехкаш довза, царга хьажа безам барашта завода профкомо туристически путевкаш йоах.

Вай мехка къаьстта боча леладу бераш. Тха заводе болх беча наькха берашта каникулаш йоача хана салаIа хьалъяьй 800 моттиг йола «Дружба» яха пионерски лагерь.

С. КЛИМОВ,
СССР 30 шу дизара цIерагIча Грозненски химзавода № 1-101 йолча цеха слесарь.

Советски

Къахьега

Т КЪАЬИ паI шу дийнад МагIалбике мехкдаьтта доахача со болх беш вола. ХIанз «Малгобекнефть» НГДУ цеха шоллагIча бригаде воккхагIвола оператор ва со. Массе а хане паччахьалкхен планаши тIанийца социалистически декхараши тоалаца кхоачашдеш хьайоагIа со болх беш вола бригада а цех а.

102 процент кхоачашъяьй ийс бетта план. Укх шера августеи июлеи балха итогех НГДУ социалистически яхье хьалхарча моттиге хиинай тха цех.

Мехкдаьттахошта юкъе яьржача социалистически яхье хьалхара моттиг яккха атта дац. Алхха балха хьокхамаш лакха хиларах кхоачам хилац. Укхаза лоархIаме ац балха а къахьегама а дисциплина лакха йолаш, дерригa хьинаре хьаькъале гIуланха дIелуш хIаранар хилар, керда техника, технологи балха юкъехкувлар, рационализаторий болх, дукха кхыдараш. Тхьо совгIача хьокхамех котъяла еза коллектива социалистически яхье хьалхара моттиг яккха.

Цхьа шу совгIа ха я мехкдаьтта доаха бригадаш цхьан подрядех болх беш йола. Баькъда, царна чубоагIаш бахар скважинаш лаьтта кIалхара тоаераш, электрикаш. Из бахьан долаш тайп-тайпара кхоачамбоацараш кийсдора тха балха. Бекхевар кораваагIаш хилацар. Мехкдаьтта доахараш, скважинаш тоаераш, электрикаш шо-шоай аьттув бар лехаш, бехк дIа-тIа-хьатIа бехкаш, юкъарча гIулакха сагота боацаш хулар. ХIанз мехкдаьтта доаха комплексни бригадаш вIашагIъехкай еррыгача управлене. Царна чубоагIа скважинаш тоаераш а электрикаш а. Цар массане а юкъара декхар да йолаш йолча скважинех дикагIа пайда эцилга, ма мотта дукхагIа мехкдаьтта доаккхилга.

Балтийски завода коллектива патриотически болам хьалловцаш тIанийца лаккхара социалистически декхараш кхоачашдара хьинар кхо да деш къахьегаш ба тха мехкдаьттахой.

Вай Советий паччахьалкхен Конституце къахьега бокъо еннай хIара советски сага. Из бокъо йизза Iалашъю вай мехка. Цун мах бовза варгвоацаш: йоккха бокъо я из. Хьаьнала болх беш вола саг балхара дIаваккха бокъо яц цхьаккха предприяте, организаце кулгалхочун, нагахьа санна цу саго шийна тIадиллa декхар дизза кхоачашдеш хуле. ХIана аьлча, вай мехка дерригe дай ба къахьегамхой.

Из бокъо йоацаш ба капитала мехкашнаре нах. Капиталисто шийна дага ма деххa а дIвоажих балхара шерaьзе воаца саг, шийна хьабоала пайда кIезига хийтача завод, фабрика дIа а къайле арвахоас эзараш болхлой, гIуланхера нах. ХIана аьлча, капиталиста шийи доалахьа а уж предприятеш, организацеш.

Цудухьа ба капитала мехкашна хьабе цхьаккха тайпара болх боацаш, из лехаш арабаьнна делаш миллионаш нах. Шоаш а шоай делах а кхаба йиш йоацаш кIалбиев ба уж. Цар гIулакха сагота бац бIаьхийбараш. Йийсхо йоаца общество хувцара, къахьегама бокъо ийкхара тIехьа къовсам лоаттабеш ба тахан капитала мехкашкара нах.

Дукха да къахьегама бокъо хиларо, хIара советски сага а санне, сона дениар. Наха ийсса чуваха цIа да, мел эшар долаш кхоъ делалхо хьалакхеваьв. Уж а шо-шоай къахьегама никъ хьалаьца дIаэттаб.

Хьабе болх боацаш висар фу хоаш бац вай мехкара нах. Хьайина а халкъа а беркатегIа хургбола, дего къоабалбу болх харжа в бе а бокъо йолаш ва хIара советски саг. Цун хам бе беза. Къоначарна дIахайта деза хьалха вай мехка а наха низткъала хиннилга, тахан а капитала мехкашка къахьегача сага вахар къеи мискеи долга.

ШоллагIа шу да сона пенсе доагIа. ХIаьта а унахцIеней дегIаца низ болаши сехиларах мехкдаьтта доахача оператора болх беш хьавоагIа со. Бизза сай болх а лебу, атта йоаца мехкдаьттахочун говзал карарзае къонабарашта новкъостал а ду. Геттара раьза волаш ду аз из новкъостал. ХIана аьлча, сона дагабоагIа се къона волча хана хььналча къахьегама наькъа тIа дIачIоагIвала сайна новкъостал даьраш. Царна дег тIара баркал а оал аз.

Х. НАНАЕВ,
«Малгобекнефть» НГДУ оператор, Къахьегама Цеча Байракха орден ЦДНГ-2 воккхагIвола дешер.

Деша

Л. Н. Толстой цIерагIча Нохч - ГIалгIай паччахьалкхен университета филологически факультета кхоалагIча курсе дешаагIа со. Сона а са ийсархошта а дика хов капитала мехкашка лакхехьарча дешара заведене деша воха мел хала да. Цхьа масал доаладергда аз цу хьакъехьа. Швейцаре «лакхерча обществерча» кагирхой лохерча социальни слоях болча шоай ийсархоел 23-зза дукхагIа таро я университета деша баха, хIаьта Швеце — 26-зза, Франце — 30-зза. Итале — 34-зза. ФРГ-48-зза, уж масалаш кхы а доаладе йиш йолаш да.

ХIаьта цу мехкашка дешарах мах тела безаш хилар массанена хоаш ма дий.

ГIулакхаш кхыча тайпара да социализма мехкашка, къаьстта вайцига. Со ахархой дезалера я, тхоцара дукхагIбараш а ниттa ба. Тхоай знанешца, цхьаккха новкъарле йоацаш университете дIа а этта, дешаш да тхо. Тхона хIара бетта стипенди а ду паччахьалкхено. ЧуIе дика общежити а я. Тха чIоагIа дог гIоздоакхаш хIама да цхьаькха — тхоай дешар Iомаде а экзаменашка кийчдала а хала хургдар тхона, эшаш дола литература дешаре. Мах ба ла ца безаш хье Iомадаь валлалца пайда ийбе йиш йолаш эшадаш дола литература да тхона хьалуш университета читальни залашка, библиотеке.

Книжкаш хьоахадаьча арга аз со хургйола хьехархо хиларах тарра, са дог гIоадоакхаш хIама да дешархошта мах боацаш книжкаш луш хилар. ХIаьта хIанз-м школа реформаца дувзаденна геттара тоалуш ма яттий образоване гIулакхаш.

Аз лакхе мел дийнар вайна деннад СССР Конституце — дунен тIа эгтара гуманнегIа йолча Конституце. Цхьанна а капиталистически мехкий конституцегIа вай мехка праш санна деша а болх бе а бокъонаш яц. Цудухьа аз йоккхий ю се СССР яхаш хиларах.

Т. АУШЕВА,
ЧИГУ студентка.

Новкъоста В. В. Гришина совг1ат д1адалар

(Йистедоалар. Доладур 1-г1ча оаг1о т1а).

НОВКЪОСТА В. В. ГРИШИНА КЪАМАЬЛ

Веза Константин Устинович!

Деза новкъостий!

Эггара хьалха мукъаба сона шоана, КПСС Центральни Комитета, СССР Лакхехьарча Совета Президиума, СССР Министрий Совета са къахьегама лакха мах барах, кховаткъе итт шу дизарца дувзаденна дег т1ара ловцаш дахарах, сона Ленина ордени «Серп и Молот» яха шоллаг1а дошо медали яларах, Константин Устиновича сох укхаза вьйна дика дешаш бахьан дблаш ч1оаг1а дег т1ара баркал ала.

Партенем мехках хьалхашка аз могачох дьйча г1улакхий лакха мах бар укх пловатиье лях шера се юкъе возаш йолча Советски Союза сийлахь-йоккхача Коммунистически партеца доарх1 аз. Парте хьалкхеваьб сб марксизма-ленинизма идеяшта тешаме хургволча, коммунизма г1ул акхна тешамен мут1ахьа хургволча уйланца.

Доккха ираз дийнад са КПСС Московски организаце — вай парте йоккхаг1йолча отряда, КПСС ленински Центральни Комитета тешаменча ч1оаг1ачен новкъоста секретаралла дуккхача шерашка болх барца.

Дег т1ара баркал ала безам ба са КПСС ЦК-ана, Москвас коммунисташа хьалхаг1а а х1аьнз а уж сайх ч1оаг1а тешам бевна хилларах.

Дуккха шераш да тахан вай партен пачхьалкхен Дунен халкъашта массерча коммунистически болхлойн болама г1оралънйн деятель — Константин Устинович Черненко керте даттача КПСС ЦК Политбюро, цу творчески, деналеча коллективана юкъе со воли.

Из деррига а доккха сий а доккха дика хетар а да, цу дерригне а керда хьинаря нийн лу партен халкъен г1уллакхна беча баха т1а.

Доккха баркал да шоана, новкъостий, тешам боллерш хьаллацарахи.

Аз дика кхетаду, оаш са баха бахьа лаккача маьхо сона керда белхтохкам, керда декхараш т1адохкаш хилар.

Мукъаьба сона, парте, КПСС ЦК сайх бевна тешам боа ца бара айса долла х1ама дергдолгах, массеза а мут1ахьа волаш коммунизма г1улакхага, вай парте г1улакхага, советски халкъа хьашташка се лаьтаргволах шоана дош лала.

Ц1аьхха а дег т1ара баркал да шоана согара.

* * *

Новкъоста В. В. Гришина совг1ат д1алуча хана цига бар КПСС ЦК Политбюро членаш Г. А. Алиев, В. И. Воротников, М. С. Горбачев, А. А. Громыко, М. С. Соломенцев, Н. А. Тихонов, КПСС ЦК Политбюро членалла кандидаташ П. Н. Демичев, В. И. Долгих, Б. Н. Пономарев, КПСС ЦК секретараш М. В. Зимянин, И. В. Капитонов, Е. К. Лигачев, Н. И. Рыжков, КПСС ЦК член, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела заместитель А. Ф. Ватченко, СССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Т. Н. Ментешашвили.

Новкъоста В. В. Гришина дена совг1ат дахьаде дийцар КПСС ЦК Политбюро членаша, КПСС ЦК Политбюро членалла кандидаташа, КПСС ЦК секретараша. Цар лоацаш дахьар цунна из могаш-маьрша вахар, советски халкъен социалистически Даьхенн дукхьа цо деча г1улакхаш цун д1ахо а толамаш дувлар доши.

(ТАСС).

ДИКА IАНГАРА ДОАХАРГДА ВАЙ ХЬАЙБАШ!

КПСС обкоме, НГIАССР Министрий Совете, облсовпрофе, ВЛКСМ обкоме

ТАРОНЕХ МА МОГГА БИЗЗАГ1А ПАЙДА А ИЙБЕШ, 1984—85 ШЕРА IАН ЗАМАЛАКЪА ХЬАЙБАЙ ПРОДУКЦИ ДУКХАГ1А ЯККХАРА, ХЬАЙБАШ ДИКА IАНГАРА ДАХАРА АЧХОЙ-МАРТАНОВСКИ РАЙОНА ХЬАЙБАШ ЛЕЛАДЕРИЙ ИНИЦИАТИВАХ ЛАЬЦА.

Хьайбай боахам дег1абоалабеча, дулх, шура, кхийола продукци дукхаг1о яккхаре къийчъяраш укх т1аьхьарча шераш холуш толамаш даьхад Ачхой - Мартановски районе къахьегамхоша.

1982 шерацца нийсдине 1983 шера районе совхозаша 42 процент дукхаг1а дьйхкад дулх, шура — 35, фуаш — 7 процент, шоаза дукхаг1а тха. Цунца цхьане 7 процент т1ехкийттад доахен, хьакхарий — 11, ков т1ара олхазараш — 16 процент.

1983—1984 шера 1ан замалахьа хьайбай продукташ дукхаг1а яхаре кийчъярах т1аьхьлелачча Ерригсоюзни социалистически эшэ итехах районе еннай КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС-ен ВЛКСМ ЦК-ен Сийлен грамота.

Карарча шера районе кхы а дукхаг1а кийчъяьй хьайбай продукци. Дулах чу бетта йола план кхоачашъяьй 106 процент, шура — 111, фуаш — 134 процент, тха — 118 процент. Совхоз цу хана нийсйича шера кийчъаьча хьайбай продукци дукхал лакхаг1а я.

Хьайбай боахам дег1абоалабеча дахька толамаш хьалхенад юртбоахама производствана дикаг1а кулгалдарах, лоьтта леладераш хьайбаш леладераш хьинар кхо а цар дош къахьегарех, районе доакъара база холуш ч1оагъяларах.

1984—1985 шера толаме хьайбаш 1ангара дахара къераче социалистически эше юкъе а бена, лаьрх1а шоай таронаш теза а тахха, районе къахьегамхоше дош денеад пачхьалкхенга 944 тонн дулх, 3600 тонн шура, 4,3 миллион фуъ д1ечудала, из хул 1983—84 шера хьайбаш 1ангара дехкача боарамал лаккхаг1а йоаг1ача 180 тонн дулх, 250 тонн шура, 130 эзар фуъ. Цар т1аьхьийзар республика къахьегамхой шоай д1адопадаь г1улакх хьал в лаьца 1984—1985 шера 1ан замалахьа, 1985 шерен еррига цхьайтталаг1ча питилетера планаши т1ейида социалистически декхараш кхоачддера. КПСС обкома бюрос, Нохч-Г1алг1ай АССР Министрий Совето, облсовпрофо ВЛКСМ обкомос къобалъяьй 1984—85 шера 1ан замалахьа хьайбай продукци дукхаг1а яккхараш кийчъяраш йолча таронех боккхаг1а пайда а ийбеш хьайбаш толаме 1ангара дахарах Ачхой-Мартановски района хьайбаш леладерий инициатива.

Горкомаш, КПСС райкомаш, горрайисполкомаш, юрта боахама министерство, кхыйола юртбоахама ведомстваш, колхозий совхозий кулгалхой, партийни организацеш деккарийла а х1ара ферма, колхозе, совхозе 1ан замалахьа хьайбай продукци дукхаг1а яккхаре кийчъяраш мел йолча таронех боккхаг1а пайда а ийбеш, хьайбаш толаме 1ангара дахара мел эша организаторски массово - политически болх чакхбаккха.

Республикански газетий редакцеша, НГ1АССР телевиденен радиовещанен Пачхьалкхен комитета т1адилад хьайбаш 1ангара доахена шура дукхаг1а яккхарах, хьайбашта дийнатьи буси дазал дукхаг1а т1акхетийтарах, г1аьсий дукхаг1а эцийтарах, хьайбаш цу дайийтарах йола партийни комитетий, хьалхаьнтеча коллективий, къахьегамхой баккхийча дикаг1а йола опыт, хьайбаш леладерашта юкъера социалистически эше в1ашт1ехьа мицта кхоачаш к1оарита 1ема а оаш неко д1айоавзийта.

1984—1985 ШЕРА IАН ЗАМАЛАХЬА ХЬАЙВАЙ ПРОДУКЦИ ДУКХАГ1А ЯККХАРАИ КИЙЧЪЯРАН. ХЬАЙВАШИ КОА Т1АРА ОАЛХАЗАРАШИ ТОЛАМЕ IАНГАРА ДАХАРА АЧХОЙ - МАРТАНОВСКИ РАЙОНА ХЬАЙБАШ ЛЕЛАДЕЧА ФЕРМАЙ КЪАХЬЕГАМХОША Т1АЙИЦА

СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ ДЕКХАРАШ

КПСС XXVI съезда, цул т1аьхьаг1а хиннача КПСС ЦК Пленумий решенеш кхоачаш а еш, Сийлахь-Йоккхача Кхетаме 40 шу дизара сийленца накъадахя а г1ертеш Ачхой - Мартановски района къахьегамхоша хацал хьалха кхоачашъяьй пачхьалкхенга массе а тайпа хьайбай продукци йоахара шс бетта план.

КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС-е ВЛКСМ ЦК-ан Сийлен грамота ялара жоп а душ, района къахьегамхоша айдаьд производственни хьинар, кхы а ч1оаг1аг1а дегаш г1оадаьина болх бу Кхачан програм кхоачашъеча. Цар хацал хьалха кхоачашйир фуаши тхан дохкара шера план, х1аьта шоашта могар ду, хацал хьалха, 10 декабрь хьат1аккхоачаш шурен дулхи дакхарен пачхьалкхенга дохкарен планаш кхоачашъяра я.

1ан дика кийчо ярах хьайбаш толаме 1ангара дахараи т1ехьа шерра социалистически яхь а йоаржаль, оаха т1аьхьех беррига республика хьайбаш леладераш тха инициатива хьаллацар: долча доакъарца 1984—1985 шера 1ан замалахьа дукхаг1а продукци лиикха, хьайбай боахаме эггара лакхаг1а хьокхамаш гойта.

Оаха дош лу пачхьалкхенга 944 тонн дулх, 3600 тонн шура, 4.3 миллион фуъ дохка, из хул совхой хьайбаш 1ангара доахача юкъаг1а дехкачул 180 тонн дулх, 250 тонн шура, 130 эзар фуъ дукхаг1а/

Хьайбай боахаме пданал т1ех 1,5 процент лакхъергъа къахьегама овсарле, хьайбай продукци яккхарга д1ададар цхьа процент лоххдергда.

Айергъа кийчъяча продукце дикал, хьалхарча сортаг1а 92 процентал к1оаиг1а йоацаш шура д1ачулургъа, хьалхарча категорех дола фуаш —93 процент. Дерстан юкъерен дозал долен хьайбаш д1адалар 95 процентага д1ахкоачадергда. 99 процент доахан, хьакхарч — 98, ков т1ара оалхазараш — 95 процент т1ера доалийтаргдаш.

Дулха кхоабача доахана дийнахьен буси 700 грамм т1акхетийтаргъа, хьакхарчашта — 400 грамм, дулхакомбинате д1ачулуча доахана юкъара дозал — 360 килограмм, хьакхарч — 110 килограмм кулийтаргда.

1ан замалахьа х1ара кхоабача 1аттагара соакха яьккхачул 120 килограмм дукхаг1а йоаккхаргъа шура, фуаш —х1ара фуаш деча котамагара 120 фуъ дукхаг1а.

Тоадергда фермай ветеринарно - санитарни хьал.

Лаьрх1а продукци яккхара тхона эшаргда кхоачам хилвал доакъар. Х1ара условии керта, доакъара ялат на лоархх1аш, кийчъергъа 23 центнер д1оакъара х1амаш.

Деррига а доакъар фермашта юхе хьат1аззал.

Ца социйташ болх байтаргба доакъара цехашнен доакъара кухнешнен. Хьалхаг1а кийч а даь мара д1ателаргдац хьайбашта доакъар. Массанахьа в1ашт1ехьдоакхаргда хьайбашта лелалу хий д1оахдела. Продукци цхьан центнера доалу доакъар соахкарчул 5—7 процент к1езигдергда.

Къаьстта йоакхо ергъа фермай къахьегамхой. Царна в1ашт1ехьдоахаргда дикаг1а къахьега эша производственни культурно-бытовойи хьалаш. Ерригача а фермаша болх бергба къахьегам в1ашт1ехьбаккхараи алапи т1ерян кердача прогрессивни формаг1а. Цу г1уланка тхона новкъостал дергда РАПО совета кулгалхошен специалисташен.

Республика беррига а къахьегамхой оаха т1аьхьех, тха масал хьал а лаьца, 1ан замалахьа, дикаг1ча шерен еррига а цхьайттаг1ча питилетка планаши т1айийца социалистически декхараши дакза кхоачашдар, лоарх1аме дакъа юкъехьоргда вай КПСС XXVII съезда дакъадолхаш кийчо яра.

Социалистически декхараш т1айийцад совхозий коллективаша. Ачхой-Мартановски района къахьегамхой цхьалхой собране.

80-ча ШЕРАШКАРА СОВЕТСКИ ДЕМОКРАТИ: ДЕГ1ААХАРА ТЕНДЕНЦЕШ

АПН корреспонденто къамаьл ду пачхьалкхеи правеи дакъерча йовзаш йолча специалистаца, СССР 1илмай Академе член-корреспондентаца Джангир Керимовца.

— Х1аьнзарча замаг1а вай мехка социалистически демократи дег1ааьхар сенца бозаьла да?

— Граждани бокъонаш йолаш йола бокъонаши парг1атонаши т1а-т1а гармоничнег1а цхьана таргу цар декхарашцен обществана хьалхашкарча бехктонхамцен. Демократически нормаш устаковленеши т1а-т1а шераг1а д1аерш политика, пачхьалкхено чакхдоахача г1уллакхий даькъе санна, нитта производства, социальни г1уллакхий, духовни дег1аахара сфере а. Общественни вахара цхьаккха а юкъера ца доалаш дерригача доакъошка чуенна йолча социалистически демократе хьаю тахан къахьегамхоша пачхьалкхен г1улакхашта юкъе дакъа лувцара йола 1алдаьнийе йоккхия тароеш: 2 миллионаш 300 эзара депутат ва общества эггара дукхь-дукхьача т1оаний викалаш вай мехка пачхьалкхен г1улакхаш леладеча юкъарчал доацаш дакъа лоацар. Цул совг1а, халкъа депутатий Советий балха юкъе дакъа лоац 31 миллион саго. Масала, моттигашкарча Советий исполнительни комитеташка, цар председателий заместителаш болаш общественни хьисапе болх беш ва 43097 депутат. Т1а-т1а демократизаци хулаш латт Советий исполнительни комитетий аппарата шийна санна, нитта цун х1ара денакарча балха а.

Даим лакхлуш латт къахьегамхоша производствана доал деча лоаца дакъа. Дилла болх беш йолча производственни совещанешта (ПДПС) юкъе дукха х1ама ца эшаш 6,4 миллион саг ва х1аьнз, х1аьта дукхаг1а барам болхлой ба церна юкъе (63,9 процент). ПДПС балха юкъе уча болхлойи г1улакхъхойи шерра актив — 36 миллион совг1а саг. Кхы дукхаг1ча советски наха дакъа лоац общественни организацей, творчески Союзий, дукхача самодеятельни объединеней балха юкъе. Цунна цхьана юкъейоаг1а общественни пачхьалкхени г1улакхашта доал деш социалистически общества беррига членаш хургболта боараме кхоачалеш къахьегамхой социально-политически хьинар айдарах дола В. И. Ленина ваьхкар кхоачашхургдола ха.

Лоарх1аме ба социалистически демократи к1оаргъярей шеръярей даькъера пачхьалкхени бокъони даькъерча специалистий 1илманхой лоарх1ам.

— Цу даькъера малаг1а проблемаш я, хьона хетачох, х1анз къаьстта лоарх1а йоаца ерш ярш?

— Х1анз геттара актуальни хиле д1аотт социалистически государственноста дег1аахаре закономерносташ. Социализма политически системаш дерригача халкъе пачхьалкхен моттиг, цу система кхыча компонентащцара цун бувзам, коммунизма материально-технически база хьаечара, производственни а кхыйола а общественни отношенеш эргаьхьа тоечара, къахьегамхошта коммунистически кхетам лучара.

Сона хетачох, советски 1илманхой — государствоведий деррига коллективни низаш т1аерзадаь хила деза пачхьалкхен строительства практикана юкъарчал доацаш г1о дара проблемай теоретически уйла яра. Со ала декхарийла ва, вай общества правовни политически системаш йовзара г1улакх 1илманхоша геттара дика моачашду аьнна. Цар хьинаре дакъа лаьцар керда СССР Конституци (1977 шера), союзни автономни республикай конституцеш, кхыйола лоарх1аме законопроекташ уттаеча. 1илманхоша юкъехкувл советски законаш юкъехкуваре практика, хьалхашна уттаю общественни пачхьалкхени вахара д1ахо демократизаци яра, правовни регулироване эффективность лакхъяра даькъера 1илман дарда т1а уттаь рекомендацеш.

Пачхьалкхен проблемаш к1езигаг1а чоалхане а боарамага диллача в1амаг1а а яц, ард вай, йовзаш общественни дарий меттел, естественно-технически 1илмай а б1арчча комплекс а йолча управлене проблемаел. Государственноста проблемаш къестаяра юкъезача бакъахьа ба, сона хетаргахьа, цар цхьана творчески г1улакхаш леладар балхаш хьет1айоаг1ача харатеоретически государственни дисциплина хьахиларга дугаргдола эшачей дукхь-дукхьача доакъой специалисташ. Юкъера а хулаш йиш хургъя пачхьалкхен строительства фундаментальни яраш санна, нитта прикладной а проблемашта разработка яра диллача кердача боарата кхоачилта 1алашде.

— СССР Конституце т1а лоарх1а да советски пачхьалкхен демократии д1ахо дег1айовлае. Т1аьхьарча хана советски мехкийоаз т1а кхест-кхеста дувц Советий балха йолаш йолча резервех. Сенах латт уж, хьона хетача?

— КПСС ЦК апрельски (1984 ш.) Пленуме К. У. Черненко белгалдаьккхар, Советий йаьхийча таронашта цхьаза царех практике пайда яйбарах юкъе хоалам боллаш. Йола в1ашдухьалешаши ца тардураш хинар. Советий сессешка майрал, хан-ланнахьа хьехо социально-экономически дег1аахара кадаманнийн уж кхоачашъярах йолча отчеташнеи. Амма укхаза сессешка, х1анз а д1аьхаац формализма элементаш. дилла а халац ш1енхаштара, г1улакхех дола къамаьлаш.

Сона хетачох, управленеш яра балха центр халкъа депутатий Советий исполнительни распорядительни органашкара дукхаг1а Советски шоашка яккхарах дика стимул хургъяр проблема къоастаяра. Дувцар, кхеталеш да, в1алла а дац Советий исполнительни комитетий компетенцена доазув оттадар, из Советаша шоаш кхы а хьинареаг1а чакхъяха еза Конституце шоашта сина шерра полномочеш яннлга. Х1анз дикка чоалхане йийрзача обществана доал дара функце д1адех проблемаш коллективно ювцилгел къастаелгел, духь-дукхьа дола хетараш теркаллар, субъективизми волюнтаризми хургъа хиларах бола тешам, решенеш кхоачаш мицта ю хьонаш лоаттабу т1ахьожам ч1оаг1йбар. Сессешта юкъерча хана Советий доал дара функцеш эффективно кхоачашъюлургъяр ниттa цар массазарча комиссешка. Исполнительни комитетий дикаг1а таро хургъяр оперативни исполнительни балха беррига теркам т1абахийта. Решенеш т1анйирал совг1а, ерригача подведомственни органашта, организацешта, учрежденешта юкъарчал доацаш доал де, цар балха т1ахьожам лоаттабе безаш ма йий Советаш-м (из принцип ч1оаг1ъяь я СССР Конституце 93 статья т1а).

Советий шоай таронех пайда ийбе йиш хилийтара, болх хьинареаг1а бе беза депутаташа шоаш. Къайле йолаш дац, цхьаболча депутаташа х1анз а т1ехьа шоай бе беза практически болх эсала беш хилар. Советашка хержача цу к1езигача наха беш бола беррига «болх» уж а вокк решенеш т1аээаш нуагаш урегIъухийтaгa дa. Харжархой-м, шаьо йовцаш да, х1аре депутато дукха г1улакхаш дарга доглоахаш ма бий. Царна деза решенеш уттаеча шоай вникало юкъарчал доацаш дакъа лувцар, ший бокъонех, йоаг1аш йолча органешкеа г1улакхаш т1арча цахагев депутатски запросаш ярах цо пайда ийбар. Бакъахьа хет, къахьегама коллективашца а къаьст-къаьстача гражданашца а цо кхы а айхаг1а контакташ лелайича. Укхаза бокнхача лоарх1аме ба депутата-коммуниста хьокхам, цар беш бола кхетам баларе болх. Дукхьал СССР Лакхехьарча Совета депутаташа херкараша юкъе а ма бий 71.4 процент КПСС членаши членалла бола кандидаташи.

КПСС ЦК апрельски (1984 шера) Пленума соцамаша теркам т1абахийтаб, партийни комитеташа Советашка хержача «хьалехараш лакхде дезаш хилара». Депутатски декхараш кхоачашдеча, къахьегамхоша д1адехараш тееркалдаре, масса гойта декхарийла ба коммунисташ, шоашта гонахьа кхотабе беза цар беррига халкъо хержараш стимулировать де а лостам тела а беза цар творчески инициативана».

Советий лоарх1ам лакхбара айле деза нитта цу депутаташа хьашташ кхоачашдеча массай хьинар. Дукхьал къахьегамхой ма бий Советаша х1ара денна беча балха юкъе юкъарчал доацаш дакъа лувцараш. Юкхе кхачаче дукхьал уж, мут1арера гражданаш, ма бий шийх бенна тешам боабеча, ший декхарех ца лоарх1авеш вола, шоай наказаш кхоачашдеш вола сагагара цанал хьалха депутатски мандат хьалахкхарах вола доаш ший ханнахьа оттаде йиш яраш.

Х1анз хьалхашна латта декхар дукхьал пачхьалкхен балха юкъе дакъа лоацаш гражданаш дукхаг1а хилийтар хинна 1ац. Кхы а дукха да, цхьаккхий а юкъера ца воалийташ беррнгача болхлошка, ахархошка, интеллигенташа шоай пачхьалкхен вахаре творчески эффективни дакъа лоацилга 1алашдара общества деле заш дараш.

Беседа шо Эдуард КРУСТКАЛИ. (АПН).

Доазол дехьара

Германски Демократически Республика хьахинна 35 шу дузаш

Берлина «дега юккъе» ула «Ц1е ратуша» (сурта т1а) — Германски Демократически Республика столица эггара дикаг1а йовзаш йолча архитектурни символех ца1. Укхаза болх беш я берлински магистрат, заседанеш ю городской собране депутаташ.

АДН—ТАСС сурт.

В1аши г1ойле йолча тайпара

Немецки лаьттал т1а социализм хьалъяра деррига истори ГДР-о вежарашка долча социалистически мехкашца цхьана леладу г1улакхаш дег1аккхуларцен к1оаргдарцен айхха дувзаденна да. Цар новкъосталца, х1аьта эггара хьалха Советски Союзо хьал а лоацаш, лоацача хана интенсивни юрта боахам болаш йола индустриальни держава а хинна д1аэттай республика. Из юкъейоди экономически дукхаг1а дег1аснача дунен т1арча итт пачхьалкхенна.

ГДР хьаьнча хьалхарча шерашка экономика дег1аллахар чоалханеча хьалашка хинвад. Ма дарра аьлча, в1алла йоацача маьха яр ший доалахьара металлургически базей еза - йоккхача машиностроене дукха лоарх1аме доакъошин. Бийдал чакхйоахача промышленноста цхьайола мошнасташ мехка чурча г1улакхашта эшачул дикка т1ех яр, вожаш — залкъа боахама эшарел дикка т1ехьайнса яр. Цу хана хапонаш мел йоккхий хиннад хьехьокхаргда, масала, 1949 шера ГДР-е хьаснна 4 доменни пийши мара ца хиниа хилларо, Малхбузен Германе уж цу хана 121 хиннача метте.

1950 шера В1аши Экономически Новкъостала Совета член хилар ГДР, цу хана дена хьинаре дакъа лаца йолаелар из цун доакъашхой долча мехкий экономически интеграце процессе, къахьегам дунен халкъашта юкъе социалистически бекъача. В1ашт1ехьала йолаелар СЭВ-а доазонех чухьа цхьана леладу г1улакхаш планаг1а дег1аахара хьаштаиша тьекхя йола производственни арахьара экономически структура. СЭВ-а г1улакхашка ГДР дакъа лаца йолаеннача хьалхарча итт шерре а 2,61-зза йоккхаг1а хилар республика къаман доход, арахьара торговни оборот — 5,03-зза, х1аьта социалистически мехкашцара яр — 5,19-зза. 1980 шерре а машиностроенен металлообработки продукци республика экспортни продукцена юкъе дукхаг1а яр 51,8 процент.

1982 шера ГДР-о арахьа лелаеча торговле ерригача объема юкъе СЭВ-а мехкашца лаьца дакъа 63,1 процент хилар. Производствана специализаци кооперировани яра хьанъехьа яьча соглашеней ларда т1а ГДР-о социалистически мехкашкара ийю бийдал, доагор, ахфабрикаташ, станокаш, г1оплонийя юртбоахамен балхаш ду машинаш, продовольстви, и. кх. д1. Республика экспорте тоьал доккха дакъа д1алоац подъемно - транспортни кузнечно - прессовни оборудовани, кемаш, счетно - вычислительни машинаш, кхыдараш санна дьича продукце тайпаш. Лерх1ачох, ехи шу — 1981—1985 шераш цхьана лаьрх1ача ГДР СЭВ-а мехкашцара арахьара торговни оборот хьалхаг1а д1адахача пхе шераца нийсйича 43,6 процент йоккхаг1а а хинна, 476 миллиард маркага д1акхсачаргйолаш я.

Мехка халкъбоахама комплекс дег1айоаг1илга тахан общественни производствана массе оаг1орахьара еча интенсификацех ког-г1ортолга еш да. Цун керттера лостам — къахьегама овсарле лакхьяр, производство техниески ч1оаг1аг1а кийчъяри фондашца дукхаг1а 1алашъяри, капиталовложенеехн керттерча фондехи эффективнеаг1а пайда ийбар, промышленни продукцега энергии материалаши к1езигаг1а д1алуацийтар. Цу дерригача х1амаех хьахул СЕПГ X съездо 80-ча шерашта кийчъяь экономически стратеги.

Из стратеги чакхъяккхара лоарх1амег1ара г1о да СЭВ-а 1илма - технически экономически потенциалах доккхаг1дола дакъа ший доалахьа долаш йолча Советски Союзаца бераттеи хадданоа шерлуши цхьана леладу г1улакхаш. Дукхьал 1981 шерага кхаччалца 3,000 совг1а предприятеш, г1ирсаш, кхыйола объекташ хьалъе оттаяь яр социализма мехкашка Советски Союзо технически новкъостал а деш, цу даькъе ГДР-е — 92.

В1аши юкъера г1улакхаш лакхача боараме хилар х1анзале а ГДР-ен СССР-ен экономикай белгалаг1а йола оаг1уаш я. Из къаьгга хьахьокх 1984 шера планаг1а 14 миллиард совг1ача сома маьха товараш в1аши д1а-хьа ийде лаьрх1ача боарамо. ГДР арахьарча торговлена юкъе СССР-о лоаца дакъа х1анз 38 процент да, х1аьта Советски Союза арахьарча торговлена юкъе ГДР-о лоаца дакъа — 10 процент х1ана лаг аьнна. Шаккхе а мохк йаьххача хана дена в1аши эггара кхоачарег1а бола торговни партнераш болаш хьабовг1а.

Мах баь вархвоацаш бокхача лоарх1аме я республикана СССР-ера хадданоа лоаттаю энергоносителаши бийдали: мехкаьтта, 1алама газ, аьшка руда, болата прокат, сийрда бесаш дола металлаш, целлюлоза, боамбик. ГДР йоккхий электростанцеш, цу даькъе В. Лойшнера цераг1а «Норд» яха АЭС а, Советски Союзе хьаеча турбогенераторашцен кхыча оборудованецен кийчъеш я. Товраш д1а-хьа ийдара доазонашка а шин оаг1орахьарчен дукхача оаг1орахьарчен соглашенеи ларда т1а а ГДР-о шийгара дакъе лоац СССР-е бийлали доагори дукхаг1а доакхача. Республика г1ишлонхошен монтажникашен даьхьа лоац Советски Союза территоре т1а газопровода дукха объекташ хьалъеча, к1ор боаллача Экибастузерча моттигашка гуччахьарча мараерашта техника лоаттаю...

Специализаци кооперировани яра хьакъехьа яьча вааиинй ларда т1а хьаю ГДР-ера Советски Союзе кхухьийта 60 процент совг1а машинаш: верфешка кемай керда тайпаш да СССР-а лаьрх1а кийчдеш цу тайпара 11 тайпа кийчдаьд 1980 шера дена.

ГДР-ен СССР-ен халкъа боахама 1илма - технически прогресси интенсификаци сихъяра электроника лоарх1аме хилар теркал а деш, базови технологеш хьалъй, кийча а я арахийцай электроникаи микроэлектроникаи продукце ассортимент хаддаиза шерьеяиш хулийташ йола в1аши лоаттаю технологически оборудовани. 1981 шера д1ададаь робототехника даькъе цхьана леладу г1улакхаш 26 отраслеви программа ларда т1а чакхдоахаш да.

Цхьана лелаьдеча экономически 1илма - технически г1улакхий керттера лостамаш к1оаргдара. производства специализаци кооперации д1ахо дег1айоалара даькъе лоарх1аме г1а баккхар а хинна д1аэттад 1981—1985 шерашта лаьрх1а ГДР халкъбоахама планашта СЭВ-а мехкашца координаци яр.

Оттомар КРАЧ, экономически 1илмай доктор, профессор, дунен социалистически система экономически проблемай Дунен халкъашта юкъерча института отделе заведующи. (АПН).

ГДР-е ший территорега дилла планете б1оалаг1а йола моттиг мара ца яоца а, шийна дитта индустриальни дег1аеача итт пачхьалкхена юкъайода из тахан. Шера арахецача промышленни продукце боарам 1949 шераца нийсбича кийттаяо совг1а боаккхаг1а хинаб. Х1аьта къаман доход 24 миллиард маркага 210 миллиардага кхоачан йоккхаг1а хиннай. Арахьарча торговле оборот 2,7 миллиард маркагара 145 миллиард маркага кхоачаш лаккъяннай.

Цифраши факташи

Юрта боахаме х1ара гектара т1ера шозза дукхаг1а чубаь хьаьнаьъам.

* * *

ГДР хьаьнча т1аьхьаг1а дензза цхьанниа саг вец мехка хьабе бола боцаш. Дукхазза лаккъяннай боаеча маьха реальни доходаш, цхьабакъда, сагаг1а эшаш долча товарий маьхаш уии тхьа цу совг1ача хана кха наиа ца луш ххадоаг1а. Квартплата дахара бюджетах 3—5 процентаь т1ех дац.

Чуг1а ц1енош хьалдаре програмна т1а оттадеад чуг1ена ц1енош дола дош, социальни проблема из хиларах тарра, 1990 шерале къоастадеш денна. Цу г1улакха х1аре шера къаман доходах 10 процент гаргга ахча хьаждау. 1971 шерагара 1983 шерага кхаччалца ц1енош керда хьалдарган тоадарган, квартираш матте лоаттаеарга а 1алашъерга а д1аенийтай 210 миллиард марка. Малха бахача ихах кхоалаг1а дакъа совг1а берш к1ензарча тайпарча кердача квартирашка чухийшаб, шерга 60 процент болхлой дезалашта еннай.

* * *

1980 шера болх бе болаьнийтай эггара хьалтоха промышленни роботаш. Х1анз уж 32 эзар я, эггара хьалха физически хала къахьегам болаш йолче балха моттигашка.

* * *

1983 шера 1,9 миллион новаторски предложенеш еннай ГДР къахьегамхоша 1илма-технически дешош къоастадара, материалаши энергии рационально д1аохийтара, технически методаши технологии тоаяра. Цу керда юкъадоаладаьча х1амеех баьнна пайда — 5,3 миллиард марка.

* * *

ГДР 205 эзар гражданин халкъа представительствай депутаталла хержа, 365 эзар саго дакъа лоац халкъа 1аьдала моттигерча органий массазарча комиссешкен активашкен. Къаман фронте комитеташка болх беш ва 350 эзар граждании.

Хержа балхлох 46,6 процент болхлой ба, 21,8 процент — кооперативай членаш, 35,9 процент — кхалнаьх, 14,7 процент — 25 шерага кхаччалца хана болакх бола махарзой.

(ГДР—АПН панорама).

7 октябрь—хьехархочун Ди

Шоьлла вIашагIкхийтта кхьмьал деш болаш тхи корреспондента сурташ дахьал МагIалбикерча хьехархой. (Аьрдехьара аьттехьа) А. Эмурзаева (школа № 8), Л. Бельтоева, М. Бокова (школа № 7). И. ПЛИЕВА сурт.

КХОАНЕН НОАХАЛ КХЕДЕРАШ

Вай советски мехка башхадика традици я хинна дIаэттад бокъонца дерригача халкъа дола цIей — октябрь бетта хьалхарча кIиранде нахьа белгалдоанкхаш дола хьехархочун Ди. ХIара советски дезала хьашташ доахи цунах, хIана аьлча, вахари кхели, гражданственность гIаьметта оттар школаць, хьехархочунца дувзадалаш за саг вац.

Мехко тийша дIаденнад цунга шийн эггара доккхагIа дола рузкъа — къона ноахал, цунна хьехилга, кхетам лулга, дика оамалаши уйлаши дег чу йоссаелга.

Хьехархо, хетаргахьа, дунен тIа эггара къьнагIа йола профессий я. Цхьабакъда, массе хана а массе метте а дIайолалора из берашцарча безамца, кердда тайпа саг хьаве везар шие волга цо кхетадарца. Хьехархочех, цун эрудицех, берашцарча безамах, общественний дехкар кхетадеш из хиларах тийша хургда вай кхоанара ди.

Цу тIа а, 1984 шерара хьехархочун Ди къаьстта шийн тайпара цIей да. Пепелдара тIа беррагача мехко, дерригача прогрессивни адамаша дунеи тIа эггара прогрессивнегIа, эггара демократичнегIа, эггара дукхагIа дерригача халкъа дола \ Советски Конституце цу белгалдоанкхача дийнахьа нийсденнад из СССР Конституце хIара сага тешшаме бокъо лу деша. цу гIулакха деша дахи ха йоацача бориl учреждений шерра сеть, эзараш школаш, профтехобразоване системера училищаш, юкъера лаьрххIа йолен лакхерен дешара заведенеш хьа а йийла.

Укх шера КПСС ЦК июньски (1983 ш.) апрельски (1984 ш.) Пленумий решенеш XI хержача СССР Лакхехьарча Совета цхьоалегIча сесce соцами кхоачаш а беш чакхйоаккхаш йола юкъарча дешарен профессиональни школа реформа дIайолаярца цкъан хана нийсданнад хьехархочун Ди.

КПСС ЦК апрельски (1984 ш.) Пленуме ше къамьал деш, парте Центральни Комитета Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела К. У. Черненкос аьлар: «Советски общество бIубенна дIахьалхешнахьа, вай сийлахь - доккхийча лерхIарашнахьа ахийтар духьа хIара керда ноахал образованностен юкъарча культурай, профессиональни квалификаце а граждански хьинера а лакхагIча боарам тIа доалаш айдала дезаш да. Ишта да, ала мегаргдолаш да, социальни прогресса закон».

Цу дешаша дукха хIамаш де декхарийла ву, вай мехка школаген хьехархочоан кхоача дакъа къаьстта шийн тайпара хиларах дукхагIа а: вайнига школашка дешараш юкъ-юкъера хийржа бераш а доацаш, цхьатарра шеддер да, зIамига а доккха а. ХIаьта хIаране кхела хиндхара жоп дала дезар хьехархо а ва!

Вай Iилмана, техникана, ерригача социальни прогресса карагIдаьннача хIамаш та юкъе мехнарча дукха азараш болча хьехархоша лаьца дакъа доккха да.

Таханарчен кхоанарчен школах, натахьа сания хьехархочун дийна дош, цун дега йовхал, дег тIара партийности идейности цига ца хуле, школа хетаргьяц.

Шийн къахьегамца Iалам эргадовиих сако, тIаикха хьехархочун къахьегам маьхетIа а хозагIа а ба-их, цо саг ше вIаштIехьвоаккхаш хиларах.

Цудухьа бенаб хьехархочох халкъа сел чIоагIа тешам, цудухьа а йоккха я Коммунистически партеи Советски паччахьалкхеюи цун сил йола йовкхо.

КПСС ЦК апрельски (1984 ш.) Пленума соцам тIа аьннад: «...школах халкъа хьехархочуни йовкхо яр — лоархIамегIара партен паччахьалкхена декхар».

Советски хьехархочо де а доагIаш доккхал ду вай деношка лоархIамегIарча социально - экономически декхарех цаI кхоачашделга духхьал шийх тийша шийна тIадилла хиларах.

Парте XXVI съезда яьча Отчетни доклада тIа йоах: «ЛоархIаме мул баьккхаб — декхар а лаь тIадожадаьд массанега а юкъера дешар дешийтилга чекхдаьккхад. Уклаза хоадамболлаш дола дакъа, бакъдар аьлча, хьехархочо кхоач. Юха ца оалуш терко е сел цун къахьегама, быта, гоззал лакхьяре. Цунга хьежжа дукхагIа да цун балхагара хьадехараш а».

Вай мехка дика традици я хинна дIаэттад торжествашгартакхоачача денoшка даьрий итогаш елга. дIахо йодача ханара планаш уиттаелга.

Тахан республикерча 522 школе дешаш 243 эзар дешархо ва. ЦхьоалегIча сентябре школа наIара сагагIа е коададаь чухьа даьннад алх шерашн ворхI шерашн даьнна 26320 бер. Уж ба шоай физически творчески никехи дьинарахи тоабенна а болаш XXI-гIча бIаьшеренна накъагIортбараш.

ДIаухаргда шераш. тIаьхха ондабаьнна, лепалах чIоагIбенна болча цар шоашка дIаэпаргда даьйи боккхагIболча вешарийн гIулакх. Уж ба кердда городаш, электростанцеш, заводаш хьалъе, каналаши машиннаькъаши дехка, космически аремаш машара гIулакхашта карахьзае езараш. ХIаьта цу гIулакха йоккхий зиансиi, вахара чIоагIа позици эш. ХIаьта магирхоцта уж дерригахIамаш дур школа я, хьехархо ва.

Революци яьлалехьа, дийша нохчийн ГIалгIайн 2 процентал тIех ца хиннача хIинзарча Нохч - ГIалгIайчене тахан юкъерча дешара школашка къахьегаш 13 эзар совгIа хьехархой воспитатели ва, царех 70 процент кхалнах а болаш. хIаьта царех ахаш совгIа бараш — вайнахьа кхалнах.

Город Грознерча № 2 йолча юкъерча школа математика хьехархочоа Э. Д. Басиннана «СССР халкъа хьехархо» яха эггара езагIа йола цIи еннай, 178 сага дукхача шерашка творчески болх барах СССР орденаши медалаши еннай. «РСФСР-ен НГIАССР-ен заслуженни хьехархо» яха сийлахьа цIи еннай 153 хьехархочоа, 710 педагог СССР-ен РСФСР-ен халкъа просвещене отличникий ва.

Республике дикагIйолча хьехархошта, воспитателашта, педколлективай кулгалхошта юкъе цIераш йоах оаха: А. Р. Саидова — Шалийски района Аргунски юкъерча школа хьехархочун, М. Н. Ширшовай г. Грознерча № 18 йолча юкъерча школа хьехархочун, М. М. Картоева — Назрановски района Экажкъонгий-Юртарча № 2 йолча школа директора, З. Е. Нагаевай — Ножай-Юртовски района Зандак-Юртовски юкъерча школа хьехархочун, А. А. Ясаева — Урус-Мартанерча № 7 йолча юкъерча школа хьехархочун, Ф. М. Шамсатовай — г. Грознерча № 30 йолча юкъерча школа хьехархочун, Л. Д. Медова — № 3 йолча Назрановски юкъерча школа хьехархочун, Н. В. Тайсумовай — Шалийски района Курчалойрча № 1 йолча юкъерча школа хьехархочун, В. С. Ван-Ли — Шелковской бархI шера школа хьехархочун, З. Д. Джамалханова — Грозненски педагогически училища преподавателя, Ж. А. Магомадовай — № 2 йолча Ачхой-Мартановски бархI шера школа хьехархочун, Л. Г. Вертецкай — г. Грознерча № 21 йолча юкъерча школа хьехархочун, Т. Г. Магомадовай — Урус-Мартановски района ГойтIарча № 1 йолча юкъерча школа хьехархочун, дукхача къычар.

Вераштa дешар хьехаш болча цу хьехархоша дешара процесса кулгалдаь ца Iеш, цар шоай хьинар тIадоккхийт дешархошта оьнанеши коммунистически уйлаши чIоагIа вIашагIйийза дег чу йоссаяра, марксистско - ленински мировоззренех уж кхебара, общественни хьинар айдара, нравственни оамалаш чIоагIа йолаш, къахьегам дукхабезаргболаш, натахьа сания йийшача, шоай социалистически Даймохк лорабе дIаотта кийча хургболаш аьлкхебара.

Миллионаш болча советски наха цу дийнахьа сийдеш хестабу шоай хьехамчаш, шоай берий хьехамчаш. Ишта дерригача халкъа безаши лоархIаши шоаш хиларах советски хьехархой дешаш урауттIаду культурен образованиi лакхьена, коммунизм хьалъеча, шийн лоархIамга диллача Iалаьмате йоккха йола мехка юкъарча дешарен профессиональни школа реформа чакхйоаккхача керда толамаш дахара.

Просвещене министерства цIерагIа цIей — хьехархочун Дийца даьхьаза дувц оаха Нохч - ГIалгIайчен беррагача хьехархой, халкъа образоване беррагача болхлой.

Маьрша сигале хийла шоана тIехь, моrаш-маьрша, ирaз долаш дахалда шо, керда творчески толамаш доахалда оаш хьатIакхуваш долча ноахалашта дешар хьехарен коммунистически кхетам баларен даькъе!

В. ГИТЕЛЬЗОН,
НГIАССР просвещене министерства йоккхагIволa инспектор.

ЦIАККХА А ДИЦЛУРГДАЦ

Укх шера барайттазлагIа эггара зIамагIа бола дешархой тIаийцаб Назранерча № 3 йолча юкъерча школа юхьаьцарча классай хьехархочо Аушева Елизавета Бадуловнас.

ХIара саго деша вахи хьалхара ди дагалоачаш санна, хьехархошта а дагаранлац шийн хьалхара урок. Школе балха яле а, берий беша болх беш хиннай Елизавета Бадуловна. Хьехархой училища заочно дешаш чакхъяьккхар.

Ялх шера дIа зIамигача берашца болх баьчул тIехьагIа Назранерча № 1 йолча юкъерча школе балха ера Елизавета Бадуловна. Цкъа йицлургйоацаш дагайоагIа цунна хьалхара урок, хIами довза, массаломчох дIакхета гIерташ хинначa кхоалагIча классе дешархой бIаргаш.

Дог цхьалха, доаггIар дIадехаш, эшшача гIо деш йола керда хьехархо езаелар бераштa. Шин шу дяьшачул тIехьагIа къаста бийзар цар, пхелагIча классе дIачубаьлча, керда классни кулгалхо вера берашта, бакъда, цар дукха ха яьккхар Елизавета Бадуловна йолча ухаш.

Мишта дахар е ца хоиш дIадолх дешара шераш. Боккхий хул Аушевай дешархой, школа чекх а яьккхе, вай мехка тайп-тайпарча мигIигашка болха а деша а дIаболх уж. Бакъда, цоашта дукха ена хьехархо йицьяц цар. Открыткаш, телеграммаш ухийт цар. ДегIа хьаьрчано йолча, хорта кIайбелача цу хьехархочо йоккхийеш дувцар гона шийн дешархойх лаьца. Цо дагалувц Грозне, лор а йолаш, болх беш йола Шадыевай Марьям, вожа дехьарча меттай Пятигорски педагогически института студентка Заитова Ася, кхьбараш.

Хьехархо шийн болх безаш йолга ховредолац я цун кабинет. Из эггара дикагIа я цу ерригача школе. Кабинет нийчъеча доккха дакъа доац цун дешархоша. Аушевай урокашка каст-каста ух къона хьехархой, цунца дагабаъ, цунгара хьехара методика хьоIомае ух уж из йолча. Дукха пайдане, керда хIамаш хораду царна цига.

Дика хьехархо а хIехамча а я Аушева. Дукха моттигаш кийсач берашца цIенхашта, лаьрххIа цо къамаьл деш хезача, боккхагIбараш цецбоалаш, берашца боккхийчарца санна къамаьл дувца дезац, аьле, лоархIаш.

ХIаьта хьехархочуна хьакча бесса хет. «Берагара доаггIар цIенхашта хьадехаш цу хуле, из дисциплина йолаш ше даьчун жоп доалургдолаш хургдаь», — йоах цо.

Педагога квартире гулбеле тайп-тайпарча классашкара дешархой хул. Царехьа из йолча боагIа иттлагIча класса дешархо Аралиева Залина, кхоалагIча классера Арсамаков Адам. ХушаевгIар Маккен Маддаш.

Аушевай боахам боккха а бац, гIо эшаш гIулакх а дац, хIаьта а тана тIа бовда, эшаш дола гIо де гIерташ хуа уж. Сайрйна чай мала юхайшача дукха сакъердаме хIамаш дувц царна хьехархочо, дIагойт тайп-тайпарча шерашка даькха школьни сурташ тIадолл альбомаш.

— Сона эггара доккхагIа дола совгIат да сай дешархошта со йиц ца ялар, шоаш болча моттигашка цар толамаш дахар, — йоах Аушевас.

Шийн дешархойх йоккхийеш цIаера хIара дийнахьа хьехархо. ХIарадар хьехархочунна гаргагIа хала гIерташ, гонахьа даьле хьува бераш. Бр дешара шу чакхдаьлча юха а кердадаргда деррига. Елизавета Бадуловна дог тийша я: кастта шийн дешархой бераша цIе накъайоахаргхиларах. Вай а цотдоах цунга...

М. КОРИГОВА.

КАВКАЗО ТIАЙЙЦА ВОI

Ерригсоюзни лермонтовски конференцех йола заметкаш

Укх деношка Грозне хилар сийлахь-воккха эрсий поэт М. Ю. Лермонтов ваь 170 шу дизафа хетаь, «Кавказ Россен М. Ю. Лермонтова вахаре е кхолламе» яха конференци. Нохч-ГIалгIай дечигахьалкхан педагогически институте гулбеннабар поэта вахарах а цун кхоллама илы а дукхагIа хIама за безам болаш бола итташ Iилманхой, вузай а школай а хьехархой, поэта вахарах баькъдар за безам болаш мел вор.

Из мота доаге гучадоккха цига яьча 30 совгIа йолча докладаша, выступленеша. Цар автораш бар мехка цIи езаа бола Москвера, Ленинградера, Киевера, Тамбовера, Иркутскера, Тбилисера, Бакуе, Ереванера, Грознера, дукхача кхыча городашкара литературоведаш-Iилманхой.

Конференци хьаьйиллар ЧИГПИ ректора, педагогически Iилмай кандидата М. Умарова. Цо белгалдир «Вай хамара турпал», «Валерик», «Ашик Кериб», «Поэт верах», «Бородино» яхачен кхыча сийлахьйоккхача произведенеи автора цIи а цун кхоллама ниха а Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхоше лоархIам а безам а болга. Конференци Грозне хьаьллар шийн маIан долеш дийнисхо, бакъдар безьан хьоасем поэттабеш дикка поэтбунтарь, поэт-хьовсамхо хьаттае эрсий а, Кавказа хьамни а доттагIала бувзамаш чIоагIлуме юкъьиге, дерригa шийн хьанар, гоаваа тIейоадийташ къайлигад цо дидадар хьалоэшаш, вай халкъашта юкъера доттагIал чIоагIдеш. ТIаьхьенна а вицвенавац поэт. Нохч-ГIалгIайчене цун цIи лоаво улицаша, юртеша, театраша. Тахан а тIехьа гIо ду поэта кхоллаа гуманистически уйлаш йолаш, патриотически а интернациональни а кхетам луш нах кхебара. Интернациональни кхетам баларе поэта кхоллам гIо деш бола цига къамаьл дечна дукхача докладчикаша белгалдоахар. Цунах лаьца дар Тбилисски госуниверситета профессора, филологически Iилмай доктора В. Шадура, ЧИГПИ доцента, филологически Iилмай кандидата К. Гайтукаева, Киевски госуниверситета доцента, филологически Iилмай кандидата З. Кириллова, кхычар дахьаламаш.

Массане а боккха пайда эцаш ладийгIар Азербайджански госпединститута профессора, филологически Iилмай доктора З. Садыхова дийцачун. «Лермонтов Азербайджане» яха цун доклад хетаь яр Лермонтовен азербайджански литература классика М. Ахундовен юкъе хиннача творчески бувзамашта.

— Цхьаккха а бегргбаца бувзбула хьест хиннаб Кавказ Лермонтова а эрсий кхыча яздархошта а, — аьлар Тбилиски госуниверситета профессора, филологически Iилмай доктора Д. Кумсишвилис. — Тхо доаче мел хиннача яздархошта юкъе гурмаца диканагIа кхетавеш а лоархIаш а ва «Мцыри», «Демон» яхача поэмай автор. Из безьан долаш кхаа мег кхьча яздархойл дуцнагIа воезаш гуржий меттала таржам деш а эрзацеш а цун произведенеш хилар. Цу даькъе ала цхьа зIамa дар са. Школашта эрзацеча учебникашка Лермонтова кхоллама Кавказа лоацаче даькъе гаттаре кIезига аьннад. Саге хеттача, из кIоаргагIа а дикагIа а яша езаш тема я.

Цунна аьлар цар Армянски госпединститута доцента филологически Iилмай кандидата Р. Тетевосяна доклад а. — Армянски литература классика Туманяна, — аьлар цо, — М. Ю. Лермонтовах аьнад, «Кавказо тIаййца сийлахьвоккха воI». Армянски литературе эрсий поэто йитай Iаламата йоккха лар. Къамах литературанна тахан а тIехьа чIоагIа беркат доал цун творчествой.

Интернациональни а патриотически а кхетам луш дешархой кхебара М. Ю. Лермонтова творчество мел гIо ду дийцар Грознерча № 56 йолча юкъерча школа хьехархочо А. Хункаевас.

— Поэта произведенеш йоашхеш, — аьлар цо, — вайна пайда эц Нохч-ГIалгIайчене поэт хиларах йолча материалех, кхьча лоархIамеча фактех. Масала, «Бородино» яха цун стихотворени IабаIача дена оаза дувц эрсий дезале кхьхкинна нохчуо, 1812 шера хиннача Сийлахь-боккхача Даймехка тIом тIа дагъе лоецаш хинна инарал-майорах, Чеченский Александрах, бахьийт цун сий дела наь.

Н. Шебаниг вархах «Мцыри» яхача поэма керттера турпала прототип хиннав нохчийн кIаьнк, тIехьагIа цIи езаа воккха художник портретист, живописца академик Петр Захарова.

ЧIоагIа тарнам тIабедаш ладийгIар конференце гулбеннараше ЧИГУ доцента Х. Точиевай «М. Ю. Лермонтова бетальни лирика», Душанберча филологически Iилмай кандидата Н. Ольховай «М. Ю. Лермонтов Таджикистане», Киевсрча филологически Iилмай доктора И. Заславски «М. Садовски перевод яьча «Хаджи Абрек» яхача поэмех», кхыча а дукхача кхычар а къамаьлаша.

Л. МАЗИЕВА,
Нохч-ГIалгIай пачхьалкхе педагогически институте доцент.

ДАЬХЕН КОНСТИТУЦИ

Денаш да вай, кхоане йолаш,
Ираз да вай, сий а да...
Уж бокъонаш вайна еннар
Даьхен Конституци я.

Дошаш да вай, болх бесе
да вай,
Кей, коартера, хьакх
вай да...
Уж бокъонаш вайна еннар
Даьхен Конституци я.

Мах боецаш да дешар,
дарба,

СалаIар мах боецаш да...
Уж бокъонаш вайна еннар
Даьхен Конституци я.

Вай доалара — завод,
колхоз,
Да вай лаьттаи, сиглаи дай...
Уж бокъонаш вайна еннар
Даьхен Конституци я.

Вай мехка къам-моIа
вай цар,
Цхьайна наьйсо йоцаш ба...
Уж бокъонаш вайна еннар
Даьхен Конституци я.

Гоза наьнал, хоза берал,
Вай мехкашка долаш да...
Уж бокъонаш вайна еннар
Даьхен Конституци я.

Дунен адамашта юкъе
Доккхал деш вай денаш да...
Из доккхал де тоаво еннар
Даьхен Конституци я.

Денаш да вай, кхоане
йолаш,
Ираз да вай, сий а да...
Дунен хоза вайна еннар
Даьхен Конституци я.

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

РОССЕ ЧЕМПИОНАТ ЧАКХЪЯЬННАЙ

Нохч-ГIалгIай ДОСААФ-а обкома спортивни тире хиннача топ кхувсарах йолча Россе чемпионата юкъебиса чемпионаш гучабаьннаб. Юкъебиса ях вай шиннах хьалха хоам баь хиннадаь.

25 метр гаьна латтача фигурни мишена тенча (МП-8) тоьарах хьалхера моттиг яьккхар Владимирски областерча спорта мастерала кандидата П. Троицие. Цул кхо очко мара кIезигагIа ца хиннача Курганерча И. Глушкова шоллагIа моттиг яьккхар, кхоалагIа моттиг Кемероверча В. Душинскега кхьчар.

Кхьча. ПП-2 яхача упражнене толаш хилар Бурятера В. Малисов. Итт метр гаьна латтача мишена меттахьа йийттар цо. Цул совгIа цо кхоачашийр спорта мастера норматив.

Из упражнени яха шалнахах чемпионка хилар Саратоверча Степанова Ольгах. Кхьча упражненешка толамаш даьхар Нохч-ГIалгIайчерча топ кхувсараша.

50 метр гаьнара тенча кхувсача хьалхара моттиг яьккхар спорта мастер волча вай мехкахочо Сенчушкин Андрея. хIана шоалагIа хилар цох Россе чемпион. ШоалагIа хилар кемеровец В. Душинский, кхоалагIа моттиг грознецца Цигельский Сергейс яьккхар.

Иштта шоалагIа Россе чемпион хилар Алейников Сергейх. Эггара халагIча хьалашка — уралатташ, Iовижа, гон тIара малокалиберни топ кхессача (МВ-5) цунга кхача могаш хиннавар цхьаккха а. Мастера норматив кхоачаш а еш, шоллагIа моттиг яьккхар Калининградски областерча Сережин Игора.

Из упражнене еча кхалнаха юкъе толаш хилар Бондур Людмила.

Къовсамий тIехьарча дийнахьа гучабаьлар пневматически топ кхувсараштa юкъера чемпионаш. Итт метр гаьнара едда йодача «акха хьакха» яхача мишена хьежоргах топ етта езаш бар уж. Цига хьалхера моттиг яьккхар Владимирски областерча Сидоров Владимира, шоллагIа хилар вай мехкахо Черкашин Николай. Цар шиннe а спорта мастера норматив кхоачашийр.

Д. МУСАЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

[illegible]

РАДИО

[illegible]

Хоамаш

Тахан республике тIоллен Грознен хувцалуш моргаш а йолаш, йоачан а йоацаш, малхбоалехьара секунде 3—10 метр чIоагIа мух а хьекхаш, фегара температура республике 10—24, Грозне 21—23 градус йовхал йолаш хилен тарлу.

Кхоанен ломжен моргаш а йолаш, йоачан а йоацаш, цхьайолча моттигашка дохк а доаллаш, тайп - тайпарча оагIонашкахьара секунде 3—7 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилен фегара температура бийсана 7—12, дийнахьа 18—23 градус йовхал йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

САЛОIАЧА ДЕНОШКА

6 октябрь

С. М. Кирова цIерагIа культуран салаIарен парк. 9.00. Болх беш я аттракционаш. 10.00. «Са хьалхара хьехархо» яха радиоконцерт. 13.00. Массони ловзараш, викторинаш. 15.00. Духовой оркестра концерт. 18.00. «СССР Конституци — дегIаенача социализма конституци» яха лекци. 19.00. «Даьхе, тхо хьа тIехьле!» яха кинофестиваль.

В. И. Ленина цIерагIа культура Дворец. 12.00. Хьехархочун дог» яха радиобеседа. 15.00. «Сийле хийла хьа, тха хьамсара «Даьхе!» яха радиоконцерт. 19.00. Болх беш я «ВIашагIкхетар» яха дисколуб.

Н. К. Крупская цIерагIа культура Дворец. 12.00. Тха Даьхел хозагIа кхы дунен тIа яц» яха утренник. 14.00. «Ираз даьхаш дола закон» яхача выставка юххера беседа. 15.00. Лакхерча классашкарча дешархошта хетаяь «Со — Советски Союза гражданин» яха тематически сайре. ДIалуреда паспорташ.

Химикий культура Дворец. 14.00. «Сийле хийла Советски Даьхе!» яха Черноречье яхача поселкерча базархой цIей.

7 октябрь

С. М. Кирова цIерагIа культуран салаIарен парк. 9.00. Болх беш я аттракционаш. 10.00. Трансляци ерган цIейна хетадаьча концертий. 15.00. Духовой оркестра концерт. 17.00. Нохч-ГIалгIай Гостелерадио инструментальни ансамбла концерт. 19.00. «Даьхе, тхо хьа тIехьле» яха кинофестиваль.

В. И. Ленина цIерагIа культура Дворец. 10.00. СССР Конституце Денна хетадаь къахьегамхой салаIар. 10.00. Болх беш я аттракционаш. 12.00. «Керттера Закон» яха кинофестиваль. 15.00. «Сийле хийла хьа, тха хьамсара Даьхе!» яха радиоконцерт. 19.00. Болх беш я «ВIашагIкхетар» яха дисколуб.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместитела — 2-85-07; бехктокхама секретара — 2-84-88; отделаш: партийни вахара — 2-54-04; промышленностеи транспортеи — 2-65-01; юрта бахамо — 2-47-84; культура — 2-64-75; кехаташ — 2-85-84; корректорски — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-88; отделов: партийной жизни — 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-84; культуры — 2-64-75; писем — 2-85-84; корректорская — 2-89-88.

Газет арадуьла шинарец, ереи, шоаттеи деношка

СФ05299. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 4132.